

Lähtekohad Valga maakonna koolivõrgu arendamiseks

Tiina Annus
Priit Laanoja
Kristel Vaher

Veebruar 2012

Sisukord

Saateks	3
Sissejuhatus.....	4
1. Valga maakonna koolivõrgu üldiseloostus.....	5
1.1. Õpilaste arv ja koolivõrgu koosseis.	5
1.2. Õpiränne	8
1.2.1. Elukohapõhine õpiränne	9
1.2.2. Kooli asukoha põhine õpiränne.....	10
1.2.3. Põhihariduse omandamisele järgnevad valikud	12
1.3. Klassikomplektide arvu seos õpirändega	14
1.4. Õpetajate koormus.....	19
1.5. Õpetajate ja õpetaja ametikohtade arvud maakonna üldhariduskoolides.....	21
2. Valgamaa koolivõrgu prognoos	24
3. Koolivõrgu optimeerimise hindamine.....	33
4. Tegevuste järjekord koolivõrgu optimeerimise kavandamisel.....	35
Lisa 1. Gümnaasiumiikka jõudvate noorte arvu muutus maakonniti 2008-2023.....	38
Lisa 2. Valgamaa õpilaste liikumine hariduskeskustesse.....	39

Saateks

Lähiaastatel jätkub kogu Eestis gümnaasiumiealiste, st gümnaasiumis ja põhiharidusejärgses kutseõppes osalevate noorte arvu vähenemine. Võrreldes 2010. aastaga väheneb gümnaasiumiealiste sihtgrupp 2011. aastaks 10%, 2014. aastaks 21% ja 2017. aastaks 22% võrra. 2010. aasta taseme lähedale jõuab gümnaasiumiealiste arv aastaks 2026.

Gümnaasiumiealiste noorte arvu taastumine on regionaalselt ebaühtlane: Kui Harju maakonnas taastub 2010. aasta tase aastaks 2020, siis näiteks Hiiu ja Jõgeva maakondades jääb olemasoleva sünnistatistika põhjal ka aastaks 2026 gümnaasiumiealiste arv vähemalt 40% madalamaks 2010. aasta tasemest. Vähemalt 30% gümnaasiumiealiste arvu langus ootab jätkuvalt ees Lääne, Põlva, Saare, Valga, Viljandi ja Võru maakonnas.

Paratamatult sunnib tekkinud olukord otsima üldkeskhariduse kättesaadavusega seotud küsimustele uusi lahendusi. Hetkel kehtiva valiku, kus iga omavalitsus toimetab otsuseid langetades oma äranägemise järgi, kõrvale võiks asetada teise valiku – omavalitsused rakendavad oma autonoomiast tulenevad õigused koolivõrgu korraldamiseks üle riigi kehtivate ühtsete põhimõtete alusel. Haridus- ja Teadusministeerium peab oma kohuseks pakkuda välja ühised põhimõtted ja kriteeriumid, mida omavalitsused saaksid koolivõrgu korrastamisel aluseks võtta. Teisalt on ministeeriumil võimalik pakkuda maakondadele võimalikult head statistilist teavet kaalukate otsuste langetamisel.

2005. aastal Praxise poolt koostatud ülevaade üldhariduskoolide võrgu korraldamisest ning 2009. aastal Viljandi Maavalitsuse initsiatiivil alguse saanud maakondlike koolivõrgu analüüside koostamise tulemusena oleme taaskord valmis pakkuma välja mudeli maakonna koolivõrgu arenguvõimaluste hindamiseks, kasutades selleks järjest uuemaid ja täpsemaid alusandmeid.

Järgnevas analüüsis ja ettepanekutes on arvestatud olemasolevaid koole Valga maakonnas, praegust rahvastiku tihedust, õpilaste rännet valdade ja koolide vahel ning õpilaste arvu prognoosi statsionaarses (päevases) õppes, ilma hariduslike erivajadustega laste koolideta.

Analüüs ei konkureeri Valga maakonnas koostatud ülevaadete, näiteks Valgamaa Hariduselu 2010 Aastaraamat või Valgamaa koolivõrgu arengukavaga 2009-2013 (<http://www.valgamv.ee/web/doc/Haridus/Hariduselu%20aastaraamat%202009%20-%202010.pdf>) (http://www.valgamaa.ee/userfiles/file/valitsemine/koolivorgu_ak_2009.doc; <http://www.valgamaa.ee/index.php?rub=1&srub=54&art=37&map=13>), vaid pakub neile dokumentidele lisamaterjali.

Sissejuhatus

Järgnevalt antakse ülevaade Valga maakonna üldhariduskoolide õpilaskonnast päevases õppevormis, pöörates erilist tähelepanu õpirändele. Õpirännet käsitletakse olukorrana, kus õpilased asuvad sunnitult – vastava astme õppeasutus puudub koduvallas – või vabatahtlikult – kool valitakse väljaspool koduvalda sellest hoolimata, et oma vallas on vajalikul kooliastmel õppimisvõimalus olemas – õppima teise omavalitsuse kooli.

Õpirände analüüs osundab kahele probleemile:

mitte alati ei rahulda õpi- ja valikuvõimalused elukohajärgses koolis kõiki lapsevanemaid;

elanike registrite andmetes ei ole alati fikseeritud tegelik elukoht.

Õpirände analüüsiks kasutatavad andmed hõlmavad nii omavalitsuste vahelise arvlamise seisukohast olulist õpilaste paiknemist ja liikumist rahvastikuregistri järgsete elukohaandmete järgi, aga ka koolide poolt EHSesse kantud andmeid õpilase väidetava tegeliku elukoha kohta. Analüüsis kasutatakse võimalusel rahvastikuregistri andmestikku.

2005. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt tellitud uuringus „Üldhariduskoolide võrgu korraldamine“¹ käsitleti nii õpirände kui ka hariduse kvaliteedi probleeme. Tehti katse modelleerida prognoositava õpilaste arvu ja seadusest tulenevate kitsenduse alusel hüpoteetiline üleriigiline koolivõrk (vajalik koolide arv eri asustustiheduse korral) 2014/15. õppeaastaks. Kasutades samu, modelleerimise aluseks olevaid kriteeriume, oli võimalik võrrelda koolide hüpoteetilist arvu lähteaastal prognoositavaga. Arvutuste tulemused osundasid selgelt koolide arvu võimalikule vähenemisele

Käesolevas töös korraldati modelleerimisülesannet, täpsustades kriteeriume uue rahastamismudeli alusel ning valides sihtaastaks õppeaasta 2012/13.

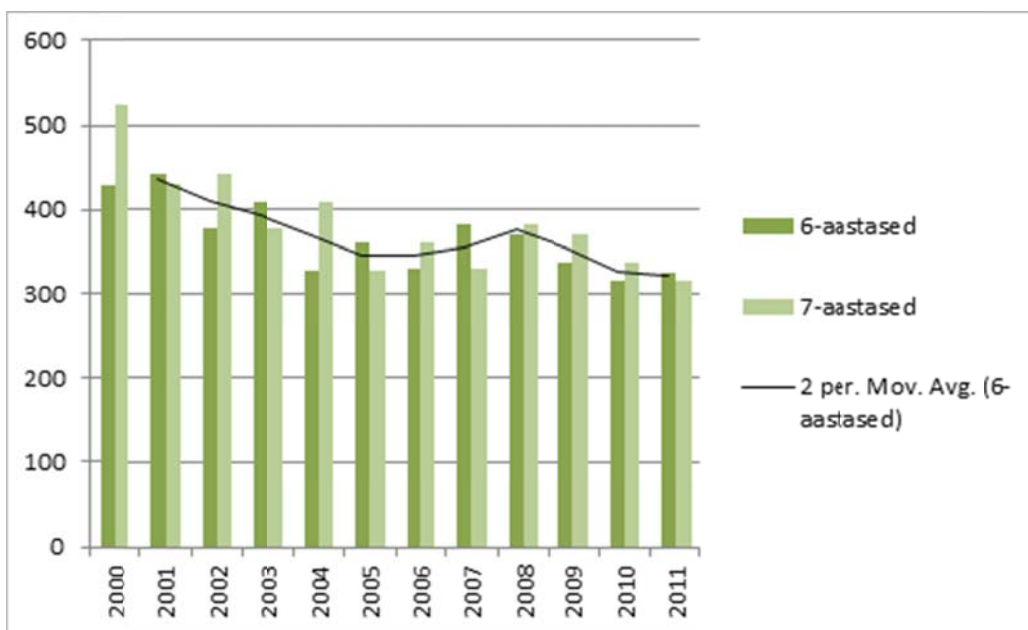
Koolivõrgu optimeerimisel jälgitavate indikaatorite valikul on arvesse võetud Haridus- ja Teadusministeeriumis moodustatud ekspertrühma ettepanekuid.

¹ Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn, aprill 2005

1. Valga maakonna koolivõrgu üldiseloostus

1.1. Õpilaste arv ja koolivõrgu koosseis.

Kõige lähemas tulevikus mõjutab 1. klassi astujate arvu maakonnas elavate 6- ja 7-aastaste laste arv (joonis 1). 6-aastaste laste arvu kahanev trend aastani 2004 tähendab seda, et võrreldes 2000. aastaga oli 2008. aasta 1. jaanuariga selles vanuses lapsi 99 võrra vähem ning hoolimata mõningasest kasvust perioodil 2005-2008 ja jälgides nooremate vanuserühmade suurust samal ajavahemikul tuleb nentida, et põhimõtteliselt jääb 6-aastaste arv pikaks perioodiks samale tasemele. Võrdluseks – Hummuli vallas õppis 2010/2011 õppeaastal kokku 82 õpilast.

Joonis 1. Valga maakonna 6- ja 7-aastaste laste arv 1. jaanuaril
allikas Statistikaamet

Sünnistatistikale tugineva õpilaste arvu prognoosimine on alati seotud riskiga mitte arvestada rände mõjusid. Rände mõjudega arvestamine on koolikorralduse planeerimisel väga olulisel kohal õpekohtade planeerimiseks või juba toimunud rändeprotsesside mõjutamiseks.

Nii selgub tabelist 1, peavad Valga maakonna koolipidajad pikas perspektiivis kohanema olukorraga, kus võrreldes 2010/2011 õppeaastaga väheneb oodatav 1. kooliastme õpilaste arv veel 5-10%, lisaks mõjutab õpilaste arvu väljaränne, mille tõttu väheneb tegelik õpilaste arv 1.-3. klassis omakorda kümnendiku võrra.

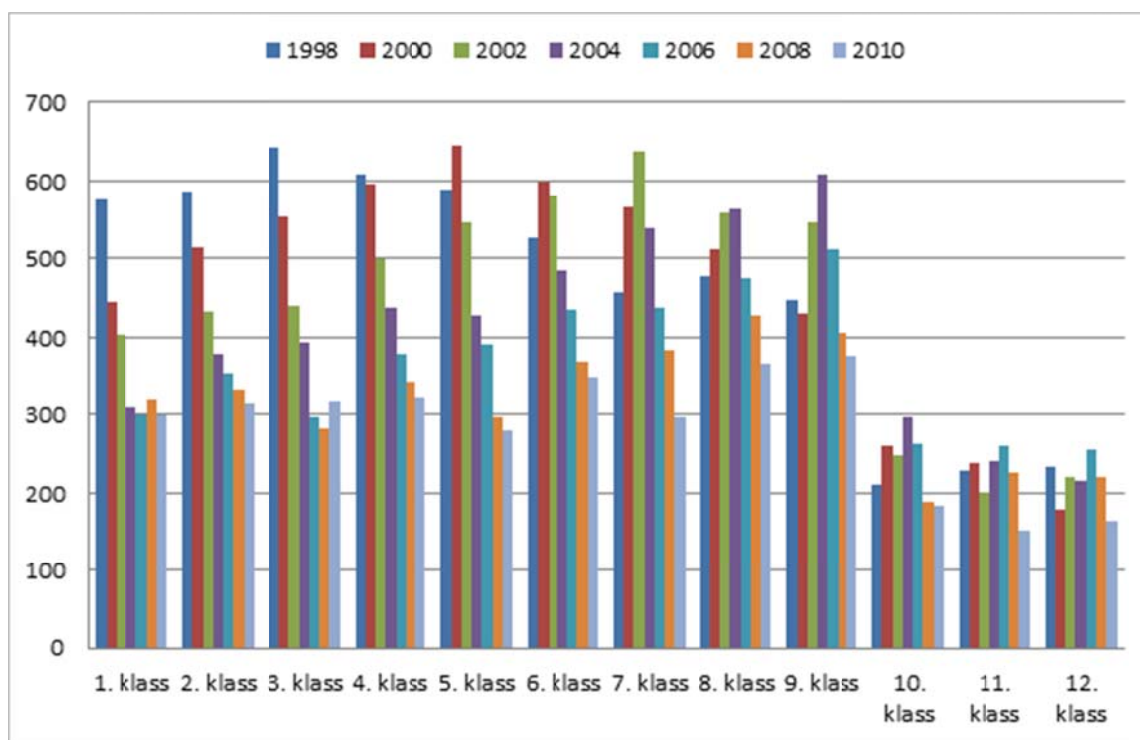
Tabel 1.

Elussündide arvu põhjal arvutatud 1. kooliastme õpilaste arvu muutus 2007-2017 Valga maakonnas.

Sünniaasta	Õppeaasta	Sündide arv	Jõuab kooliikka	1. kooliaste sündistatistika põhjal	Tegelik 1. Kooliaste
2000	2007	380	370	1 090	965
2001	2008	371	370	1 090	936
2002	2009	339	350	1 090	963
2003	2010	319	320	1 040	932
2004	2011	327	330	1 000	
2005	2012	318	320	970	
2006	2013	347	340	990	
2007	2014	318	330	990	
2008	2015	348	340	1 010	
2009	2016	330	340	1 000	
2010	2017	312	320	990	

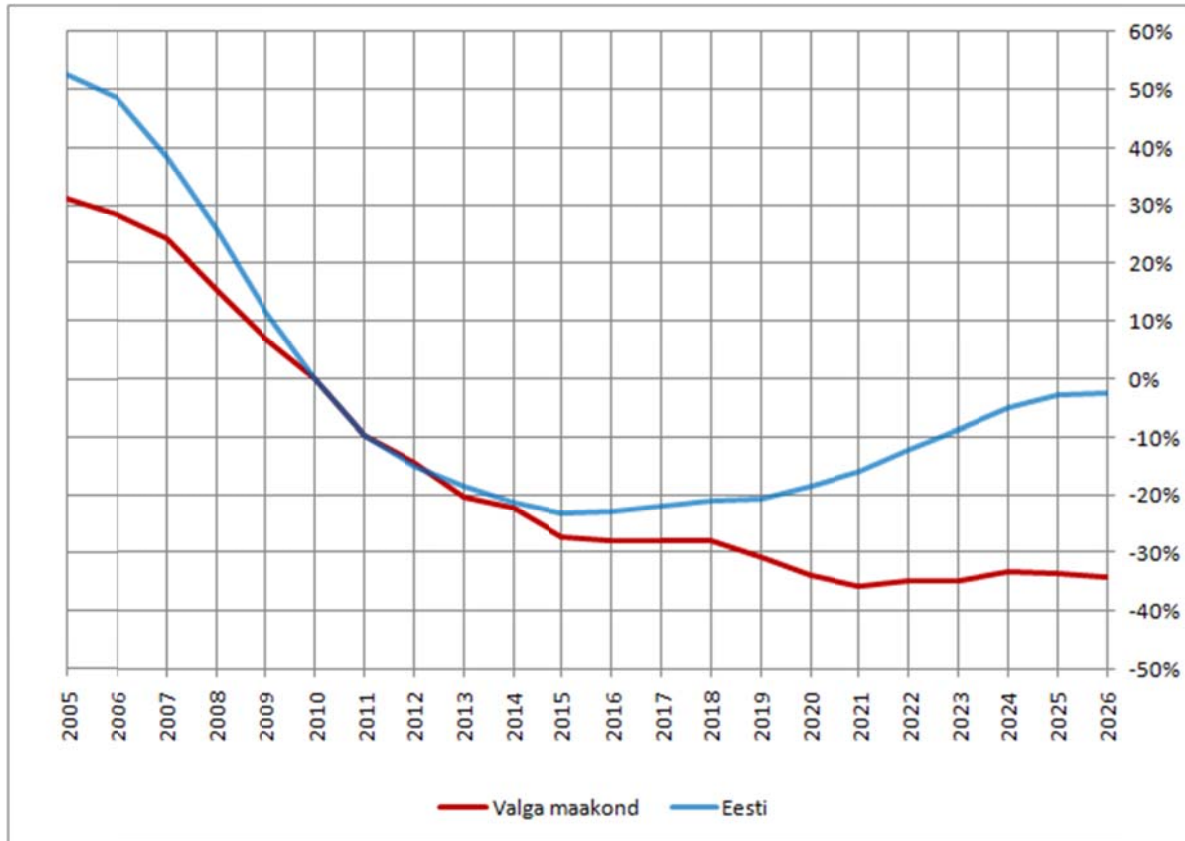
Õpilaste arvu vähenemine mõjutab aga otseselt keskmist klassi täituvust, klassikomplektide arvu ja õpetajate ametikohtade arvu. Suureneb surve liitklasside moodustamiseks järjest vanemates klassides. Õpetajate ametikohtade arvu vähenemine on aga enamasti kiirem kui õpetajate arvu kahanemine, mis tähendab osakoormusega õpetajate arvu kasvu ja/või kvalifikatsioonile mittevastavate õpetajate arvu suurenemist. Tegelikult tähendab see sageli, et üks ja seesama õpetaja võib olla huvitatud täiskoha saamiseks õpetama ainet, milleks tal piisav ettevalmistus puudub.

Joonisel 2 on toodud Valga maakonna õpilaste arvu muutus klasside lõikes illustreerimaks asjaolu, et koolivõrgu koosseisu kahanemine on kestnud viimased 11 aastat.

Joonis 2. Valga maakonna õpilased üldhariduse päevaõppes klassiti aastatel 1998 – 2010. allikas EHIS

Joonisel 3 on näidatud sündistatistika põhjal arvatud kutsekeskhariduse ja üldkeskhariduse taseme õppes osalevate noorte arvu muutus võrreldes 2010. aastaga. Selgub, et sündistatistika põhjal ei saa kuni 2026. aastani Valga maakonnas eeldada põhihariduse järgses õppes osalevate õpilaste arvu kasvu. Võrreldes 2010. aasta tasemega vastava vanuserühma vähenemine jätkub ja langeb järgneva 15 aasta jooksul ligikaudu kolmandiku võrra, lisaks mõjutab tegelikku sihtrühma suurust migratsioon.

Joonis 3 Kutsekeskhariduse ja üldkeskhariduse tasemel õppimiseks sobivas vanuses (16-19 aastat) noorte eagrupi muutus sündistatistika põhjal võrreldes 2010. aastaga, rände mõjusid arvestamata. allikas: Eesti Statistikaamet, RV 112

Õpilaste arvu vähenemise juures on Valga maakonna koolivõrk muutustega kohanenud hoopis vaevalisemalt – kokku on ajavahemikul 2000-2010 algkoolide arv vähenenud 4 ja põhikoolide arv samuti 4 kooli võrra. Aastal 2000 liideti Valga 1. ja 2. Põhikool Valga Põhikooliks ning Kaagjärve ja Pikasilla Põhikoolid jätkasid tegevust algkoolidena; 2001. aastal suleti Tagula Algkool ja Nõuni Algkool liideti Palupera Põhikooliga; 2002. aastal lõpetas tegevuse Sangaste Lasteaed-Algkool; 2003. aastal liideti Patküla Põhikool Tõrva Gümnaasiumiga; 2005. aastal lõpetas tegevuse Laatre Lasteaed-Algkool, 2006. aastal suleti Koikküla Lasteaed-Algkool ja 2007. aastal liideti Kaagjärve Lasteaed-Algkool Lüllemäe Põhikooliga.

Keskmine õpilaste arv koolis, mis 2003/2004. õppeaastal ulatus 235 õpilaseni vähenes 2010. aastaks 22% võrra 183 õpilaseni. Samal tasemel oli see näitaja viimati 1992-1994, mil maakonnas tegutses 29 üldhariduslikku tavakooli 2010. aasta 19 kooli asemel. Keskkoolide keskmine täituvus on viimase kümne aasta jooksul vähenenud 599 õpilase tasemelt (2001/2001. õppeaasta) 391 õpilaseni (2010/2011. õppeaasta). Keskkoolide arv maakonnas 20 aasta jooksul muutunud ei ole.

1.2. Õpiränne

Õpiränne on objektiivse ja/või subjektiivse haridusnõudluse tulemusena tekkiv olukord, kus õpilane ei õpi elukohajärgses õppeasutuses. Objektiivsest haridusnõudlusest tingitud õpirände põhjustab õppeasutuse, kooliastme, õppekoha või õppe liigi puudumine või oluliselt parem ligipääs teise omavalitsusüksuse territooriumil asuvasse kooli. Subjektiivsest haridusnõudlusest tingitud õpirände korral ei kasuta õpilane elukohajärgses koolis loodud õppimisvõimalusi. Subjektiivse õpirände põhjused võivad omakorda olla seotud kooliga (ootused kvaliteedile, rahulolu õpetamise tasemega vms) või tingitud pigem koolivälisest teguritest (vanemate töökoht, parem ligipääs).

Käesolevast analüüsist on võimalik selgelt eristada ainult objektiivsest haridusnõudlusest tingitud õpiränne ainult siis, kui omavalitsuse õppeasutuses vastava taseme õpe puudub ja rände osakaal on 100%. Subjektiivsest haridusnõudlusest tingitud õpirände mahtu siinjuures eraldi ei mõõdetata, kuna see eeldaks teistsugust meetodikat ja andmete kogumist.

Kasutatavad andmed pärinevad EHIS õppurite registrist aastate 2008-2010 lõikes. Õpilase elukoht vastaval aastal on määratletud 10.novembri seisuga järgmiste tingimuste põhjal:

1. Õpilase elukohtaandmed rahvastikuregistris loetakse igal juhul kehtivaks.
2. Kui rahvastikuregistris õpilase kohta puuduvad andmed omavalitsuse täpsusega, kuid EHISes on esitatud andmed tegeliku elukoha kohta, loetakse kehtivaks tegeliku elukoha andmed;
3. Kui andmed õpilase elukoha kohta puuduvad täielikult, loetakse õpilase elukohaks kooli asukohajärgne omavalitsus.

Õpirännet vaadeldakse kahe-suunalisena: esmalt lähtutakse õppuri elukohast (õpilaste andmed vastavalt nende elukohale) ja seejärel vaadeldakse rännet õppeasutuse seisukohast (millise rändestaatusega õpilased omavalitsuses õpivad). Õpirännet analüüsitakse üksnes üldhariduse statsionaarses õppes osalevate õpilaste osas, samuti on vaatluse alt väljas hariduslike erivajadustega laste koolide (Valga Jaanikese Kool, Helme Sanatoorne Internaatkool) õpilased.

Mitme kooliga omavalitsustes (Helme, Otepää, Puka, Põdrala vallad ja Valga linn) ei vaadelda omavalitsuse sisest (teeninduspiirkondade vahelist) õpirännet.

Tabelites 2 ja 3 esitatud andmete põhjal võib väita, et Valga maakonnas jaotuvad omavalitsused õpilaste elukohapõhise rände järgi 3 gruppi. Esimese moodustavad omavalitsused, kus õpiränne jääb valdavalt juhuslikuks. Sellesse gruppi kuuluvad suured keskused, nagu Otepää, Tõrva ja Valga, aga ka Taheva vald. Kõigis neis omavalitsustes jääb õpirände maht alla 10%

Teise grupi moodustavad omavalitsused, kus õpirände osakaal jääb vahemikku 10-30%. Seejuures Hummuli, Puka ja Põdrala vallas suureneb õpirände maht 3. kooliastmes algklassidega võrreldes vähemalt kaks korda. Sangaste ja Tõlliste valla õpiränne on stabiilne kogu põhihariduse ulatuses ja seotud eeskätt ligipääsuga – kõige ilmekamaks näiteks siinkohal on Jaanikese, Sooru ja Paju küldes elavate õpilaste liikumine Valga koolidesse.

Helme, Karula, Palupera ja Öru valdades ei õpi vähemalt pooled õpilastest elukohajärgses omavalitsuses. Kui Öru valla õpirände näitajat moonutab puuduv kooliaste (omavalitsuses ainult algkool) ja realselt tegutsevas kooliastmes jääb õpirände maht alla 50%, siis teiste omavalitsuste puhul on tegu märkimisväärse riskiga kestlikule põhihariduse pakkumise võimekusele pikemas perspektiivis (10 aastat).

1.2.1. Elukohapõhine õpiränne

Tabel 2.

Õpiränne Valga maakonnas. Üldhariduse statsionaarne õppevorm 2008-2010, 1.-6. klass.

Õpilase elukoht	Kokku õpilasi	Ei rända	Teine KOV	Teine maakond	Ei rända	Teine KOV	Teine maakond
Helme vald	144	63	76	5	44%	53%	3%
Õru vald	25	11	13	1	44%	51%	5%
Palupera vald	73	33	33	7	45%	46%	9%
Karula vald	50	25	22	3	50%	44%	7%
Tõlliste vald	112	82	27	3	74%	24%	2%
Pödrala vald	56	43	10	3	77%	18%	5%
Sangaste vald	84	67	12	5	80%	14%	6%
Hummuli vald	53	47	6	0	89%	11%	0%
Puka vald	93	83	3	7	89%	4%	7%
Taheva vald	42	37	3	2	89%	7%	4%
Otepää vald	222	209	5	8	94%	2%	4%
Tõrva linn	146	140	2	4	96%	1%	3%
Valga linn	799	775	10	14	97%	1%	2%
Kokku	1 899	1 616	222	61	85%	12%	3%

Tabel 3.

Õpiränne Valga maakonnas. Üldhariduse statsionaarne õppevorm 2008-2010, 7.-9. klass.

Õpilase elukoht	Kokku õpilasi	Ei rända	Teine KOV	Teine maakond	Ei rända	Teine KOV	Teine maakond
Õru vald	14	0	14	0	0%	100%	0%
Helme vald	99	26	70	3	26%	71%	3%
Karula vald	32	9	21	2	27%	66%	7%
Palupera vald	45	19	16	10	42%	36%	22%
Pödrala vald	35	20	14	1	57%	40%	4%
Puka vald	57	42	5	10	73%	9%	18%
Tõlliste vald	69	50	16	3	73%	23%	4%
Hummuli vald	40	31	9	0	78%	23%	0%
Sangaste vald	60	47	10	3	79%	16%	4%
Taheva vald	25	23	2	0	91%	9%	0%
Otepää vald	150	144	2	4	96%	1%	2%
Tõrva linn	79	76	0	3	96%	0%	4%
Valga linn	427	417	2	8	98%	0%	2%
Kokku	1 132	903	182	47	80%	16%	4%

Gümnaasiumiastmes toimub Valga maakonna õpiränne sarnaselt Põlva maakonnaga. Mõlemad maakonnad paistavad silma ülikõrge maakonnast väljuva õpirände tasemega. Mõlemal maakonnal on maakonnast väljuva õpirände tase 24%. Sisuliselt iga neljas gümnaasiumis õppiv Valga maakonna elanik õpib väljaspool kodumaakonda asuvas koolis. Kõige olulisemateks sihtpunktideks on Nõo Reaalgümnaasium ja Tartu linna üldhariduskoolid.

Et õpirände sedavõrd kõrge tase oleks põhjustatud ebatäpsetest registriandmetest pole usutav. Sama trendi näitavad ka põhikooli lõpetamisel langetatavad valikud – 27 % Valga maakonnas 2008-2010 põhihariduse omandanud ja gümnaasiumis jätkanud õpilastest asus õppima väljaspool maakonda.

Tabel 4.

Õpiränne Valga maakonnas. Üldhariduse statsionaarne õppevorm 2008-2010, gümnaasiumiaste.

Õpilase elukoht	Kokku õpilasi	Ei rända	Teine KOV	Teine maakond	Ei rända	Teine KOV	Teine maakond
Otepää vald	113	87	0	26	77%	0%	23%
Puka vald	56	30	4	22	54%	7%	39%
Tõlliste vald	42	31	5	6	74%	11%	15%
Tõrva linn	69	58	0	11	84%	0%	16%
Valga linn	248	203	3	42	82%	1%	17%
Kokku gümnaasiumiga omavalitsused	528	409	12	107	77%	2%	20%
Helme vald	50		39	11		77%	23%
Hummuli vald	25		22	3		87%	13%
Karula vald	18		12	6		66%	34%
Palupera vald	21		9	12		43%	57%
Põdrala vald	19		11	8		57%	43%
Sangaste vald	28		16	12		57%	43%
Taheva vald	15		5	10		35%	65%
Õru vald	7		6	1		90%	10%
Kokku	711	408	132	171	57%	19%	24%

1.2.2. Kooli asukoha põhine õpiränne

Õpirännet tuleb analüüsida ka selle alusel, millise rändestaatusega õpilased omavalitsuste koolides õpivad. Võimalikes tõmbekeskustes on teistest omavalitsustest ja maakondadest pärit õpilaste osakaal õpilaste koguarvus kooliastmeti erinev. Tabelis 5 esitatud andmete põhjal võib väita, et algklassides on teistest omavalitsustest tulevate õpilaste osakaal üldjuhul madal, välja arvatud Tõrva linnas (Helme valla mõju). Absoluutarvudes on tavapärasest pisut kõrgem siseneva õpirände tase ka Otepääl ja Valgas, ülejäänud omavalitsuste koolidesse tuleb teiste omavalitsuste õpilasi harva ja ränne on pigem juhuslik.

3. kooliastmes (Tabel 6) on siseneva õpirände tulemusel Tõrva Gümnaasiumi 3. kooliastmes üle 50% õpilastest väljastpoolt Tõrva linna. Lisaks Otepää vallale on mõnevõrra üllatuslikult teistest omavalitsustest tulevate õpilaste osakaal maakonna keskmisest tasemest kõrgem ka Karula ja Palupera vallas. Karula vallas on õpilaste arvu vähesusest tingituna iga üksiku õpilase osakaal lihtsalt suurem ja selget tõmbepiirkonda välja tuua ei saa; Palupera valda sisenev õpiränne pärineb aga valdavalt Rõngu ja Puka valdadest.

Eraldi tuleb peatuda riiklikult toetatud õpilaskodu kohtadel. Riiklikult toetatud õpilaskodu toimetulekuraskustega peredest pärit õpilastele peaks meetmena töötama vähemalt maakondlikul tasandil ja mõjutama seeläbi õpilaskoduga õppeasutuse õpilaste rändestaatuse struktuuri, st teistes omavalitsustes elavate õpilaste osakaal peaks eeldatavalt olema keskmisest kõrgem.

Valga maakonnas on riiklikult toetatud õpilaskodu kohtade loomine tõenäoliselt mõjutanud pigem õpirännet Otepää gümnaasiumisse (20% õpilastest elab väljaspool Otepää valda), kuid Helme valla

Ala põhikoolis riiklikult toetatud 16 õpilaskodu kohta õpirände struktuuris muutusi kaasa ei ole toonud. Ka Ala Põhikoolis on teistes omavalitsustes elavaid õpilasi peaaegu viiendik 3. kooliastme õpilaste keskmisest arvust (6 õpilast 31st), siis võib eeldada, et ülejäänud riiklikult toetatud õpilaskodu kohad on täidetud Helme vallas elavate õpilaste poolt. See on mõnevõrra ebaproportsionaalne võrreldes teiste samas olukorras olevate omavalitsuste ja koolide näitajatega.

Tabel 5.

Sisenev õpiränne Valga maakonnas. Üldhariduse statsionaarne õppevorm 2008-2010. 1.-6. klass.

Kooli asukoht	Kokku õpilasi	Ei randa	Teine KOV	Teine maakond	Ei randa	Teine KOV	Teine maakond
Helme vald	64	63	1	0	98%	2%	1%
Taheva vald	40	37	2	1	93%	6%	2%
Valga linn	840	775	51	14	92%	6%	2%
Põdrala vald	48	43	2	3	89%	5%	6%
Hummuli vald	54	47	6	1	88%	11%	2%
Puka vald	95	83	9	3	88%	9%	3%
Tõlliste vald	97	82	10	5	85%	10%	5%
Sangaste vald	80	67	11	2	84%	13%	3%
Otepää vald	259	209	38	12	81%	15%	5%
Palupera vald	42	33	5	4	78%	12%	10%
Karula vald	32	25	4	3	77%	13%	10%
Õru vald	14	11	2	1	77%	14%	9%
Tõrva linn	224	140	81	3	63%	36%	1%
Kokku	1 890	1 616	222	52	86%	12%	3%

Tabel 6.

Sisenev õpiränne Valga maakonnas. Üldhariduse statsionaarne õppevorm 2008-2010. 7.-9. klass.

Kooli asukoht	Kokku õpilasi	Ei randa	Teine KOV	Teine maakond	Ei randa	Teine KOV	Teine maakond
Põdrala vald	20	20	0	0	98%	2%	0%
Hummuli vald	33	31	2	0	95%	5%	0%
Puka vald	45	42	3	0	93%	7%	0%
Sangaste vald	52	47	4	1	92%	7%	1%
Taheva vald	25	23	2	0	91%	8%	1%
Valga linn	470	417	45	8	89%	10%	2%
Helme vald	31	26	1	4	84%	3%	13%
Tõlliste vald	60	50	9	1	82%	15%	2%
Otepää vald	181	144	22	15	80%	12%	8%
Karula vald	12	9	1	2	74%	11%	14%
Palupera vald	30	19	6	5	63%	19%	18%
Tõrva linn	163	76	86	1	47%	53%	0%
Kokku	1 122	903	182	37	81%	16%	3%

Gümnaasiumiastmes (Tabel 7) on teistest omavalitsustes tulevate õpilaste osakaal kõige kõrgem Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaalis ja selle kooli näitaja mõjutab olulisel määral mitte

üksnes Otepää valla, vaid kogu maakonna vastavad näitajat. 78 väljaspool Valga maakonda elavast gümnaasistist 49 (63%) õpib Audentese Spordigümnaasiumis.

Teiste koolide osas eristuvad selgelt Otepää, Tõrva ja Valga gümnaasiumid, kuhu lisaks koduomavalitsuse õpilastele tuleb õpilasi ka teistest maakonna omavalitsustest, eriti nendes asuvatest põhikoolidest. Puka ja Tsirguliina ei ole gümnaasiumiastme õppeasutustena tõmbekeskused. Ka Valga Vene Gümnaasiumi andmetest selgub, et muu emakeelega õpilaste õppimine Valga Vene Gümnaasiumis on pigem juhuslik ja maakondlikuks tõmbekeskuseks seda kooli pidada ei saa.

Sama kinnitavad ka põhikoolijärgse edasiõppimise andmed – Valga maakonnas pole mitte ühtegi gümnaasiumiastmega kooli, kuhu põhikooli järgselt asuksid olulisel määral õppima teistes gümnaasiumiastmega koolides põhihariduse omandanud õpilased. Võrdluseks Viljandi maakond, kus sellised õppeasutused nagu Viljandi Carl Robert Jakobsoni nimeline Gümnaasium ja Viljandi Maagümnaasium või Võru maakonnas Võru Kreutzwaldi Gümnaasium, kuhu asuvad gümnaasiumiastmes õppima ka sama maakonna teiste gümnaasiumiastmega koolide keskmisest parema põhikooli lõputunnistuse hindega õpilasi.

Tabel 7.

Sisenev õpiränne Valga maakonnas. Üldhariduse statsionaarne õppevorm 2008-2010. Gümnaasium.

Kooli asukoht	Kokku õpilasi	Ei randa	Teine KOV	Teine maakond	Ei randa	Teine KOV	Teine maakond
Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaal	55	5	1	49	8%	2%	90%
Otepää Gümnaasium	125	82	23	20	66%	18%	16%
Puka Keskkool	33	30	3	0	92%	8%	0%
Tsirguliina Keskkool	38	31	7	0	82%	18%	1%
Tõrva Gümnaasium	126	58	66	2	46%	53%	2%
Valga Gümnaasium	153	119	31	3	78%	20%	2%
Valga Vene Gümnaasium	89	84	2	3	95%	2%	3%
Kokku	618	408	132	78	66%	21%	13%

1.2.3. Põhihariduse omandamisele järgnevad valikud

Viimase õpirände mõjude hindamise meetodina käsitletakse põhihariduse omandamisele järgnevaid valikuid. Siin ei kasutata elukoohaandmeid – õpiränne või selle puudumine toimub lõpetatud õppeasutuse ja õpingute jätkamiseks valitud õppeasutuse asukoohaandmete võrdlemisel. Käesolevas analüüsis kasutatakse 2008-2010 statsionaarses õppevormis riikliku õppekava alusel põhihariduse tunnistuse omandanud õpilaste (edaspidi: põhikoolilõpetajad) andmeid.

Õpirännet ei toimu kahel juhul. Esiteks, kui põhikoolilõpetaja õppis gümnaasiumiastmega koolis ja jätkab õpinguid samas koolis ehk „kodukoolis“ ja teiseks juhul, kui põhikoolilõpetaja ei jätka õpinguid järgmisel õppeaastal.

Õpiränne toimub juhul, kui põhikoolilõpetaja jätkab statsionaarses õppes õpinguid sama omavalitsuse teise kooli gümnaasiumiastmes, teises omavalitsuses või teises maakonnas asuvas gümnaasiumis või kutseõppes.

Tabelis 8 on toodud andmed Valga maakonna põhikoolilõpetajate õpirände kohta vastavalt üld- ja kutsehariduse vahel langetatud valikutele. Selgub, et lisaks gümnaasiumiastmele on väga oluliseks

maakonnast väljuva õpirände mootoriks kutseõpe ja kokkuvõttes jätkab iga kolmas põhikoolilõpetaja õpinguid väljaspool maakonda.

Tabel 8.

Põhikoolilõpetajate staatus järgmisel õppeaastal õppe liigi ja rändestaatuses lõikes. Valga maakond 2008-2010. Õpilaste koguarv, osakaal, põhikooli lõputunnistuse keskmine hinne.

Õpilaste arv

Õppimine, ränne	Üldharidus	Kutseharidus	Ei jätka	Kokku
ei jätka			49	49
kodukool	404			404
sama omavalitsus	51	150		201
sama maakond	59	89		148
teine maakond	192	203		395
Kokku	706	442	49	1 197

Õpilaste osakaal

Õppimine, ränne	Üldharidus	Kutseharidus	Ei jätka	Kokku
ei jätka			100%	4%
kodukool	57%			34%
sama omavalitsus	7%	34%		17%
sama maakond	8%	20%		12%
teine maakond	27%	46%		33%
Kokku	100%	100%	100%	100%

Põhikooli lõputunnistuse keskmine hinne

Õppimine, ränne	Üldharidus	Kutseharidus	Ei jätka	Kokku
ei jätka			3,5	3,5
kodukool	4,2			4,2
sama omavalitsus	4,3	3,5		3,7
sama maakond	4,4	3,6		3,9
teine maakond	4,5	3,6		4,0
Üldkokkuvõte	4,3	3,6	3,5	4,0

Õpiränne mõjutab enim keskmisest paremate ja keskmisest madalamate lõputunnistuse hinnetega õpilasi ning paremate õpitulemustega õpilaste ränne on suunatud keskustesse, mis ei pruugi asuda maakonnas.

Väljaspool Valga maakonda gümnaasiumis õppima asunud õpilaste keskmine hinne on omakorda seotud õppeasutuse profiili ja asukohaga – Tartusse või Nõo Reaalgümnaasiumisse õppima asuvate õpilaste keskmine hinne on enamasti kõrgem näiteks maakonda ümbritsevate omavalitsuste koolides jätkavate õpilaste keskmistest hinnetest, suurtes keskustes (Otepää, Tõrva, Valga) õppima asunud õpilaste keskmine hinne on aga kõrgem ümbritsevate omavalitsuste koolides jätkavate õpilaste keskmistest hinnetest.

Välja on kujunenud omamoodi hierarhia, kus riigigümnaasiumid või kõrge mainega munitsipaalgümnaasiumid tõmbavad kõrgete õpitulemustega õpilasi üle riigi, sh Valga maakonnast; ülejäänud gümnaasiumide parimate õpitulemustega õpilased tulevad oma lõpetajate kõrval pigem gümnaasiumita omavalitsustest. Kõige kehvema põhikooli lõputunnistuse keskmise hindega õpilased aga tulevad pigem teistest gümnaasiumiga omavalitsustest, sh ka maakonnakeskusest.

Sellise hierarhia tekkimine mõjutab õppe kvaliteeti, kuna gümnaasiumiharidust peavad asuma koos omandama nii need, kellele see oli loomulik ja võimetele vastav valik (nt gümnaasiumita omavalitsustest loomulikke rändekanaleid pidi), paratamatus (läheduses pole sobivat õppesuunda või kutseõppeasutust) kui ka need, kes on teinud juhusliku valiku (valinud gümnaasiumi, kuhu vastu võeti, mitte kooli, mille valikut võimed eeldanuks).

Tabel 9.

Põhikoolilõpetajate valikud lõputunnistuse keskmise hinde alusel 2008-2010. Valga maakond

KOV, kus omandas põhihariduse	Keskmine hinne	Edasiõppimine				
		Kodukool	sama omavalitsus	teine omavalitsus	teine maakond	kutseõpe
Otepää vald	4,0	4,1	4,1		4,6	3,4
Puka vald	3,8	3,6		3,8	4,6	3,5
Tõlliste vald	3,9	4,1		4,4	4,3	3,6
Tõrva linn	4,2	4,5			4,5	3,6
Valga linn	4,0	4,3	4,4	3,9	4,6	3,6
Helme vald	3,8			4,4	4,3	3,6
Hummuli vald	4,2			4,6	4,8	3,8
Karula vald	4,2			4,5	4,7	3,9
Palupera vald	3,7			4,2	4,3	3,5
Põdrala vald	4,1			4,4	4,4	3,3
Sangaste vald	4,0			4,3	4,6	3,6
Taheva vald	4,0			4,7	4,5	3,6
Keskmine hinne	4,0	4,2	4,3	4,4	4,5	3,6

1.3. Klassikomplektide arvu seos õpirändega

Õpiränne mõjutab otseselt omavalitsuste võimalusi ja valikuid koolivõrgu struktuuri säilitamiseks ja arendamiseks. Juhul, kui omavalitsuste vahel ei toimuks õpirännet, muutuks klassikomplektide arv omavalitsuste lõikes – tõmbekeskustes klassikomplektide arv eeldatavasti väheneks, kuid klassikomplektide arvu muutust teistele omavalitsustele ei pruugi toimuda, sest tegelik klassikomplekti täituvus on sedavõrd madal, et lisanduvate õpilaste näol ei suureneks klassikomplektide arv, vaid üksnes klassikomplekti täituvus.

01.01.2011 seisuga on Eestis 78 omavalitsust, mis rahvusvaheliselt tunnustatud meetodika alusel on oma rahvastikutiheduselt äärealad, kuna neid elab keskmiselt alla kaheksa inimese ruutkilomeetri kohta. Käesolevas analüüsis on neile omavalitsustele põhikooli osas rakendatud oodatava klassikomplekti täituvuspiirina 16 õpilast põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses sätestatud klassi täituvuse ülemise piirnormi 24 õpilast asemel. Valga maakonnas kuuluvad hõreasustusega omavalitsuste hulka Hummuli, Karula, Põdrala, Taheva ja Öru vallad, järgmise omavalitsusena lisandub neile tõenäoliselt Helme vald (01.01.2011 seisuga 8,05 in/km²). Gümnaasiumiastmes klassi täituvuse ülemisele piirnормile rahvastikutihedusest tulenevaid piiranguid ei rakendu ja klassi täituvuse ülemine piirnorm on 36.

Sarnaselt õpirände peatükis kasutatud jaotusele on ka siin esitatud andmed algklasside, põhikooli 3. kooliastme ja gümnaasiumiastme lõikes. Küll on õpirände võimalikust mõjust kõrvaldatud riigikoolides õppivad õpilased ja neist tulenev võimalik mõju klassikomplektide koosseisule.

Alljärgnevatel tabelitel on tegeliku klassikomplektide arvu ja tegeliku klassikomplekti keskmise täituvuse kõrval esitatud andmed selle kohta, kui palju moodustuks klassikomplekte juhul, kui õpirännet ei toimuks ja klassikomplektide täituvus oleks omavalitsuse ja maakonna lõikes võimalikult lähedane maksimaalsele võimalikule. Saadud tulemused on kiretud näitajad koolivõrgu tihendamise võimalikest mõjudest klassikomplektide arvule ja seeläbi ka koolivõrgule või õpetajate ametikohtade arvule. Tegelikult sedavõrd suurt efektiivsust taotleda ei ole võimalik, sest arvestatud ei ole õpilaste tegelikku jaotust klassidesse. Samast meetodikat järgitakse analüüsi hilisemas osas koolivõrgu prognoosimisel ja seetõttu võib väita, et nii siintoodud andmed kui ka hilisemad prognoositulemused viitavad eeskätt koolivõrgu sisemiste reservide suurusele.

Õpirändeta moodustuvate klassikomplektide arv saadakse vastavas omavalitsuses elavate õpilaste arvu ja vastava kooliastme klassi täituvuse ülemise piirnormi jagatise täisarvuni ülesümardamisel. Hõreasustusega omavalitsuste puhul kasutatakse põhihariduse tasemel klassi täituvuse piirnormina 16 õpilase taset. Nii moodustuvad *arvestuslikud klassikomplektid* omavalitsustes sõltumata sellest, kas tegelikult vastav kooliaste omavalitsuses on või puudub.

Tabel 10.

Valga maakond. Munitsipaal- ja erakoolide klassikomplekti keskmine täituvus, komplektide arv, komplektide arvu muutus rände mõjude kõrvaldamisel 2010. aastal 1.-6. klassis.

Omavalitsus	Komplekti keskmine täituvus	Tegelik komplektide arv	Komplektide arv ilma rändeta, maks täituvusega	Muutus rändeta	Muutus %
Puka vald	10,1	9	4	-5	-56%
Tõrva linn	17,7	12	6	-6	-50%
Otepää vald	14,5	17	9	-8	-47%
Taheva vald*	9,2	5	3	-2	-40%
Hummuli vald*	9	6	4	-2	-33%
Põdrala vald*	8,3	6	4	-2	-33%
Sangaste vald	13,2	6	4	-2	-33%
Palupera vald	7,6	5	4	-1	-20%
Tõlliste vald	15,7	6	5	-1	-17%
Valga linn	20,4	41	34	-7	-17%
Helme vald	9,9	7	6	-1	-14%
Karula vald*	8,5	4	4	0	0%
Õru vald*	8	2	2	0	0%
Omavalitsuste lõikes kokku	14,8	126	89	-37	-29%
Maakonna lõikes kokku	14,8	126	78	-48	-38%
Eesti lõikes kokku	18,1	3 897	2 931	-966	-25%

* hõreasustusega omavalitsused, asustustihedus kuni 8 in/km².

Tabelis 10 esitatud andmetest selgub, et rände mõjude kõrvaldamisel ja klassikomplekti keskmise täituvuse tõstmisel kuni lubatud maksimummäärani ei toimuks ühegi Valga maakonna omavalitsuses positiivset muutust. Stabiilsuse säilitaksid üksnes Karula ja Õru vallad, sh Õru vald nende õpilaste arvelt, kes tegelikult hetkel Õru vallas õppida ei saa (5. ja 6. klass). Teistes omavalitsustes klassikomplektide arv väheneks.

Suurim oleks klassikomplektide vähenemine Otepää ja Puka vallas ning Tõrva ja Valga linnas. Otepääl, Pukas ja Valgas mõjutaks klassikomplektide arvu vähenemist mitte õpirände mõjude kadumine (mõjutaks Valga linna kokku 1 klassikomplekti ulatuses), vaid arvutustes tegeliku

koolivõrguga mitteamistamine. Kõigis neis omavalitsustes tegutseb mitu kooli. Tõrva linn oleks ainus omavalitsus, kus õpirände mõjude kõrvaldamisel klassikomplektide arv reaalselt väheneks.

Üksikute omavalitsuste andmetest olulisema väärtusega on tabeli kolm viimast rida. Neist selgub, et Valga maakonnas ja Eestis tervikuna on klassikomplekti keskmine täituvus oluliselt madalam põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses sätestatud maksimummäärast ja koolivõrgu vaatlemisel kas maakonna lõikes omavalitsuste piire arvestamata või riigi lõikes omavalituste ja maakondade piire arvestamata oleks tavaõppe õppe korraldamiseks vajalik klassikomplektide arv oluliselt madalam. Tegelik ja maksimaalselt efektiivseks koolivõrguks vajaliku klassikomplektide arvu vahel asub tõenäoliselt optimaalse koolivõrgu tasakaalupunkt.

Tabel 11.

Valga maakond. Munitsipaal- ja erakoolide klassikomplekti keskmine täituvus, komplektide arv, komplektide arvu muutus rände mõjude kõrvaldamisel 2010. aastal 7.-9. klassis.

Omavalitsus	Komplekti keskmine täituvus	Tegelik komplektide arv	Komplektide arv ilma rändeta, maks täituvusega	Muutus rändeta	Muutus %
Taheva vald*	5,7	3	1	-2	-67%
Otepää vald	18,7	9	6	-3	-33%
Palupera vald	10	3	2	-1	-33%
Puka vald	14,3	3	2	-1	-33%
Tõrva linn	25	6	4	-2	-33%
Valga linn	23,1	19	17	-2	-11%
Hummuli vald*	9,3	3	3	0	0%
Sangaste vald	16,3	3	3	0	0%
Tõlliste vald	15,3	3	3	0	0%
Helme vald	8,7	3	4	1	33%
Karula vald*	4,5	2	3	1	50%
Põdrala vald*	15	1	2	1	100%
Õru vald			1	1	
Omavalitsuste lõikes kokku	17,6	58	51	-7	-12%
Maakonna lõikes kokku	17,6	58	43	-15	-26%
Eesti lõikes kokku	19,8	1 881	1 500	-381	-20%

* hõreasustusega omavalitsused, asustustihedus kuni 8 in/km².

Sarnaselt algklasside klassikomplektide arvule väheneks klasside arv ka 3. kooliastmes, kuid üksikute omavalitsuste lõikes oleks muutused väikesed ning seotud mõnel juhul juba eksisteerivate kooliastmeüleste liitklassidega või olukorraga, kus klassikomplektide arvestuslik vähenemine kooliastmes ei muudaks komplektide arvu klassiti.

Ainsana muutuks klassikomplektide arv õpirände mõjude kõrvaldamisel Otepää vallas, kus 7.-9. klassi kohta tekiks rände mõjude kõrvaldamisel ja klassi täituvuse maksimeerimisel käesoleva aastaga võrreldes 3 klassikomplekti vähem.

Maakonna gümnaasiumiastmega koolide klassikomplekti keskmine täituvus erineb kooliti oluliselt. Otepää (22,2), Tõrva (23,6) ja Valga (23,8) munitsipaalgümnaasiumides on klassikomplekti keskmine täituvus lähedane või võrdne, Tsirguliina (11) ja Puka (7,3) keskkoolides aga oluliselt madalam Eesti keskmisest näitajast. Otepää vallas avatud gümnaasiumiastme komplektide arvu muutus oleks õpirände mõjude kõrvaldamisel kõige suurem Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaalis (63% õpilastest tuleb teistest maakondadest).

Gümnaasiumiaste on Valga maakonnas esindatud 5 omavalitsuses. 8 omavalitsuses elavad õpilased peavad seega gümnaasiumiastmes õppimiseks paratamatult osalema õpirändes. Tabelis 12 esitatud andmed kirjeldavad olukorda, kus igas omavalitsuses moodustuks kohalikest elanikest gümnaasiumiklassid peatüki alguses näidatud metoodika alusel. Siinkohal ei arvesta kasutatav metoodika, kas omavalitsuses tegelikult gümnaasiumiaste on avatud või mitte ja kui palju õpilasi omavalitsuses tegelikult elab. Arvestuslik klassikomplekt tekib omavalitsuses elavate õpilaste arvu ümardamisel ülespoole, esimese täisarvuni. Tänu sellele näib gümnaasiumiastmes võimalik klassikomplektide arvu muutus õpirände kõrvaldamisel väheoluline, kuid sisuliselt tuleb probleemi vaadelda mitte omavalitsuste, vaid vähemalt maakonna lõikes.

Selgub, et isegi maakonnast väljuva õpirände mõjude kõrvaldamisel moodustuks 2010. aasta seisuga vähemalt kolmandiku võrra vähem klassikomplekte kui neid tegelikult õppeaasta alguses avati. Valga maakond ei erine vastava näitaja poolest Eesti keskmisest.

Tabel 12.

Valga maakond. Munitsipaal- ja erakoolide klassikomplekti keskmine täituvus, komplektide arv, komplektide arvu muutus rände mõjude kõrvaldamisel 2010. aastal 7.-9. klassis.

Omavalitsus	Komplekti keskmine täituvus	Tegelik komplektide arv	Komplektide arv ilma rändeta, maks täituvusega	Muutus rändeta	Muutus %
Otepää vald	20,6	8	3	-5	-63%
Puka vald	7,3	3	2	-1	-33%
Tõlliste vald	11	3	2	-1	-33%
Tõrva linn	23,6	5	2	-3	-60%
Valga linn	23,8	9	7	-2	-22%
Helme vald			2	2	
Hummuli vald			1	1	
Karula vald			1	1	
Palupera vald			1	1	
Põdrala vald			1	1	
Sangaste vald			1	1	
Taheva vald			1	1	
Õru vald			1	1	
Omavalitsuste lõikes kokku	19,7	28	25	-3	-11%
Maakonna lõikes kokku	19,7	28	18	-10	-36%
Eesti lõikes kokku	23,8	1 105	731	-374	-34%

Õpirände mõju kõrvaldamine gümnaasiumiastmes ja seeläbi gümnaasiumiastme klassikomplektide arvu suurenemise või vähenemise hindamiseks on vajalik jälgida väljakujunenud gümnaasiumide mõjupiirkondi. Otepää valla klassikomplektide arvu võimalik vähenemine õpirände kõrvaldamisel on mõjutatud eeskätt Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaali näitajatest, ka kokkuvõttes on viimaste aastate keskmisena Otepää valla gümnaasistidest 52% teistest omavalitsustest. Ka Tõrva linna gümnaasiumiastme õpilastest on pooled (54%) õpilastest teistest omavalitsustest.

Tabel 17.

Õpilaste arv õpetaja ametikoha kohta kooliastmeti 2010/2011. Valga maakonna tavakoolid.

Kooli nimi	KOV	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	Gümnaasium	Keskmine
Tõrva Gümnaasium	Tõrva linn	15,1	12,9	14,4	10,8	13,1
Valga Gümnaasium	Valga linn	18,3	11,3	13,4	10,0	12,8
Valga Põhikool	Valga linn	15,7	11,0	11,8		12,6
Valga Vene Gümnaasium	Valga linn	17,8	11,9	9,3	12,2	12,3
Otepää Gümnaasium	Otepää vald	15,9	11,1	10,2	13,7	12,1
Ritsu Lasteaed-Algkool	Helme vald	14,3	7,7			11,9
Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaal	Otepää vald				10,4	10,4
Tsirguliina Keskkool	Tõlliste vald	12,5	11,9	8,8	7,5	10,0
Keeni Põhikool	Sangaste vald	9,7	10,9	8,8		9,7
Puka Keskkool	Puka vald	9,2	11,6	9,4	4,8	8,5
Pühajärve Põhikool	Otepää vald	6,1	10,8	7,3		7,8
Hargla Kool	Taheva vald	10,2	10,1	4,7		7,6
Hummuli Põhikool	Hummuli vald	8,8	6,8	6,7		7,3
Pikasilla Algkool	Põdrala vald	8,4	6,9			7,3
Aakre Lasteaed-Algkool	Puka vald	6,8	6,6			6,7
Palupera Põhikool	Palupera vald	8,9	5,6	5,9		6,3
Riidaja Põhikool	Põdrala vald	5,9	8,7	5,0		6,2
Ala Põhikool	Helme vald	4,9	6,4	6,2		5,9
Õru Lasteaed-Algkool	Õru vald	7,0	2,1			5,4
Lüllemäe Põhikool	Karula vald	6,8	5,3	2,6		4,7
Valga maakond kokku		10,6	8,9	8,3	9,9	8,9
Eesti kokku		12,6	11,3	9,3	10,7	10,1

1.4. Õpetajate koormus

Eri kooliastmete olemasolu koolis mõjutab õpetajate töökoormuse jaotumist erinevate kooliastmete klasside vahel. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 37 järgi töötavad koolis klassiõpetajad ja aineõpetajad. Klassiõpetajad õpetavad 1.- 6. klassini põhiliselt kõiki õppeaineid, aineõpetaja võib õpetada õppeaineid vastavalt oma kvalifikatsioonile ka 1.- 6. klassini.

Kvalifikatsiooninõuete määramises <https://www.riigiteataja.ee/akt/13363346> täpsustatakse PGS vastavat sõnastust veelgi, määratledes põhikooli ühe või mitme aine õpetaja kvalifikatsiooninõuete kõrval ka gümnaasiumi ühe või kahe aine õpetaja kvalifikatsiooninõuded.

Sarnaselt koolivõrguga, kus erinevad koolitüübid konkureerivad 1.-6. klassi õpilaste osas, valitseb konkurents ka õiguse eest 1.-6. klasse õpetada. Õpetajate ettevalmistamisele, värbamisele ja töö planeerimisele on kooli tüübist sõltuvalt erinevad ootused ja võimalused. Reeglina suureneb alates teisest kooliastmest õppe läbiviimisega seotud õpetajate arv oluliselt.

Tabel 15.

Kõige levinuma kooli suurusega, 1 ja 2 paralleeliga tavakoolide arv, keskmine õpilaste arv kooliastmes² Eestis 2010/2011.

Kooli tüüp	algkool	põhikool	keskkool
Tavakoolide arv kokku	67	253	224
1 ja 2 paralleeliga koolide arv	46	192	144
Keskmine õpilaste arv 1. kooliastmes	30	35	84
Keskmine õpilaste arv 2. kooliastmes	21	36	82
Keskmine õpilaste arv 3. kooliastmes		38	89
Keskmine õpilaste arv gümnaasiumis			82

Üheks gümnaasiumiastme hoidmise põhjuseks tuuakse sageli vajadus säilitada aineõpetajate töökoormus. Kuna aga gümnaasiumiastmega koolides on valdavalt 1-2 paralleeli, tagatakse gümnaasiumi aineõpetajatele vajalik töökoormus põhikooli 3. kooliastmes ja algklassides õpetamise arvelt.

Võrreldes õpetajate arvu kooliastmete ja kooli tüüpide lõikes, selgub, et esimese kooliastmega võrreldes on teises kooliastmes õpilaste õpetamisega seotud 14% rohkem õpetajaid algkoolides, 81% rohkem õpetajaid põhikoolides ning 93% rohkem õpetajaid gümnaasiumiga koolides. Samal ajal on võrreldes 2. kooliastmega kolmandas kooliastmes õppe läbiviimisega seotud 3% enam õpetajaid põhikoolides ja 19 % enam õpetajaid gümnaasiumiastmega koolides.

Keskmiselt 1 ja 2 paralleeliga gümnaasiumides on 2. kooliastmes õpetavaid õpetajaid üle 2 korra rohkem kui 1. kooliastmes, ületades sama keskmise paralleelklasside arvuga põhikoolide vastavat näitajat 26% võrra.

Samas, arvestades õpetaja ametikohale kehtestatud õppe- ja kasvatustöö tundide arvu piirmääradega (põhikoolis 18-24, gümnaasiumis 18-22 õppetundi nädalas) saab tulemuste põhjal hinnata

² Arvutuslik paralleelklasside arv koolis. Ülesümmardus kooliastme õpilaste arvu ja klassikomplekti täituvuse ülemise piirnõrmi jagatisest.

aineõpetajale täiskoormuse tagamiseks vajalike paralleelklasside arvu või hinnata mitme õppeaine õpetajate ettevalmistuse vajadust ja võimalikke ainete kombinatsioone eeldusel, et osade õppeainete õpetamiseks moodustatakse õpperühmad (tabel 15A).

Täiendava infona on tabelis esitatud kooliastme keskel algava aineõpetuse maht, mis tõenäoliselt lisandub aineõpetaja töömahule järgnevatel kooliastmetel.

Tabel 15A

Enimlevinud ainetundide mahu jaotusest tulenev õpetaja ametikohtade arvu vajadus 1 paralleelklassi korral eri koolitüüpides.

Õppeaine	Ainetundide arv				Ametikohtade arv 1 paralleelklassi korral koormusnormil 21		
	2. kooliaste (kooliastme keskel lisanduvad õppeained)	Põhikooli 3. aste: 7.-9. klass kokku	Gümnaasiumiaste 10.-12. klass kokku	Gümnaasiumi progümnaasiumi astmega (7.-12. klass)	Põhikooli 3. aste: 7.-9. klass kokku	Gümnaasiumiaste 10.-12. klass kokku	Gümnaasiumi progümnaasiumi astmega (7.-12. klass)
Eesti keel ja kirjandus		13	15	28	0,62	0,71	1,33
A-võõrkeel		18	24	42	0,86	1,14	2,00
B-võõrkeel	8	18	12	30	0,86	0,57	1,43
Matemaatika		15	12	27	0,71	0,57	1,29
Geograafia		6	3	9	0,29	0,14	0,43
Bioloogia/loodusõpetus		8	4	12	0,38	0,19	0,57
Inimeseõpetus	2	1	0	1	0,05	0,00	0,05
Ajalugu/ühiskonnaõpetus	5	8	10	18	0,38	0,48	0,86
Keemia		4	4	8	0,19	0,19	0,38
Füüsika		4	6	10	0,19	0,29	0,48
Muusika		3	3	6	0,14	0,14	0,29
Kunst		3	3	6	0,14	0,14	0,29
Tööõpetus		12	0	12	0,57	0,00	0,57
Kehaline kasvatus		6	6	12	0,29	0,29	0,57
muud valikained		2	7	9	0,10	0,33	0,43

Tabelite 15 ja 15a võrdlemisel selgub, et valdavas osas õppeainetes peab enamikus Eesti koolides õpetaja täiskoormuse saamiseks olema valmis õpetama erinevaid õppeaineid. Sõltumata kooli tüübist on selge, et enamikus Eesti koolidest on täna tööl mitut õppeainet õpetavad õpetajad.

1.5. Õpetajate ja õpetaja ametikohtade arvud maakonna üldhariduskoolides

2010/2011. õppeaastal oli maakonna omavalitsuste koolide keskmisena ühe õpetaja kohta 7 õpilast ja 8,9 õpilast ühe õpetaja ametikoha kohta. Vastavad näitajad on oluliselt madalamad Eesti keskmisest näitajast (vastavalt 7,7 ja 10,1)³.

Tabel 16.

Õpilaste arv õpetaja kohta kooliastmeti 2010/2011. õppeaasta, Valga maakonna tavakoolid.

Kooli nimi	KOV	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	Gümnaasiumiaste	Keskmine
Valga Põhikool	Valga linn	10,5	5,9	6,1		13,3
Valga Gümnaasium	Valga linn	10,7	4,8	5,9	4,4	11,4
Tõrva Gümnaasium	Tõrva linn	8,3	4,0	5,0	4,2	11,2
Valga Vene Gümnaasium	Valga linn	9,5	4,6	4,2	4,0	10,5
Otepää Gümnaasium	Otepää vald	10,0	3,4	4,2	4,4	10,4
Keeni Põhikool	Sangaste vald	4,8	3,1	3,6		8,3
Õru Lasteaed-Algkool	Õru vald	7,0	2,0			8,0
Tsirguliina Keskkool	Tõlliste vald	7,0	3,3	2,8	2,8	7,6
Hargla Kool	Taheva vald	4,6	3,6	2,3		7,3
Puka Keskkool	Puka vald	3,2	2,6	3,5	1,4	6,6
Hummuli Põhikool	Hummuli vald	6,5	2,5	3,1		6,3
Ritsu Lasteaed-Algkool	Helme vald	6,2	2,3			5,7
Pühajärve Põhikool	Otepää vald	3,8	3,1	2,4		5,1
Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaal	Otepää vald				4,9	4,9
Ala Põhikool	Helme vald	2,2	1,6	2,2		4,3
Palupera Põhikool	Palupera vald	3,6	1,3	1,9		3,9
Pikasilla Algkool	Põdrala vald	1,8	2,7			3,8
Aakre Lasteaed-Algkool	Puka vald	2,6	1,7			3,8
Riidaja Põhikool	Põdrala vald	2,4	2,1	1,6		3,6
Lüllemäe Põhikool	Karula vald	3,2	1,5	0,8		3,3
Valga maakond kokku		5,7	3,0	3,3	3,7	7,0
Eesti kokku		6,4	3,7	3,6	4,2	7,7

³ Näitaja „Õpilaste arv õpetaja kohta” on kooliastmeti saadud järgmisel viisil. Õpilaste arv vastavas kooliastmes on jagatud kõigi sellel kooliastmel õppetööd läbi viivate õpetajate arvuga sõltumata sellest, kui suur on vastavas kooliastmes ühe või teise õpetaja tegelik töökoormus. Omavalitsuseti saadakse vastavad näitajad koolide keskmise alusel. Mida rohkem on tegutsevaid koole ja erinevaid õpetajaid vastavates koolides õppetööga seotud, seda madalamaks kujuneb vastav suhtarv. See näitaja üksi ei iseloomusta piisavalt koolivõrgu efektiivsust.

Tabel 17.

Õpilaste arv vastavas kooliastmes õpetaja ametikoha kohta 2010./2011. õppeaasta Valga maakonna tavakoolid

Kooli nimi	KOV	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	Gümnaasiumiaste	Keskmine
Tõrva Gümnaasium	Tõrva linn	15,1	12,9	14,4	10,8	13,1
Valga Gümnaasium	Valga linn	18,3	11,3	13,4	10,0	12,8
Valga Põhikool	Valga linn	15,7	11,0	11,8		12,6
Valga Vene Gümnaasium	Valga linn	17,8	11,9	9,3	12,2	12,3
Otepää Gümnaasium	Otepää vald	15,9	11,1	10,2	13,7	12,1
Ritsu Lasteaed- Algkool	Helme vald	14,3	7,7			11,9
Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaal	Otepää vald				10,4	10,4
Tsirguliina Keskkool	Tõlliste vald	12,5	11,9	8,8	7,5	10,0
Keeni Põhikool	Sangaste vald	9,7	10,9	8,8		9,7
Puka Keskkool	Puka vald	9,2	11,6	9,4	4,8	8,5
Pühajärve Põhikool	Otepää vald	6,1	10,8	7,3		7,8
Hargla Kool	Taheva vald	10,2	10,1	4,7		7,6
Hummuli Põhikool	Hummuli vald	8,8	6,8	6,7		7,3
Pikasilla Algkool	Põdrala vald	8,4	6,9			7,3
Aakre Lasteaed- Algkool	Puka vald	6,8	6,6			6,7
Palupera Põhikool	Palupera vald	8,9	5,6	5,9		6,3
Riidaja Põhikool	Põdrala vald	5,9	8,7	5,0		6,2
Ala Põhikool	Helme vald	4,9	6,4	6,2		5,9
Õru Lasteaed- Algkool	Õru vald	7,0	2,1			5,4
Lüllemäe Põhikool	Karula vald	6,8	5,3	2,6		4,7
Valga maakond kokku		10,6	8,9	8,3	9,9	8,9
Eesti kokku		12,6	11,3	9,3	10,7	10,1

Tabelitest selgub, et reeglina on iga eraldiseisva kooliastme puhul õpilaste arv selles kooliastmes õpetavate õpetajate kohta (sõltumata koormusest) tunduvalt madalam. Põhjuseid, miks näitajad just sellisteks kujunevad on kaks. Esmalt mõjutab õpilaste arvu õpetaja kohta omavalitsuse koolivõrgu koosseis. Teiseks iseloomustab antud näitaja valdavalt põhikooli klassidega gümnaasiumides valdavat

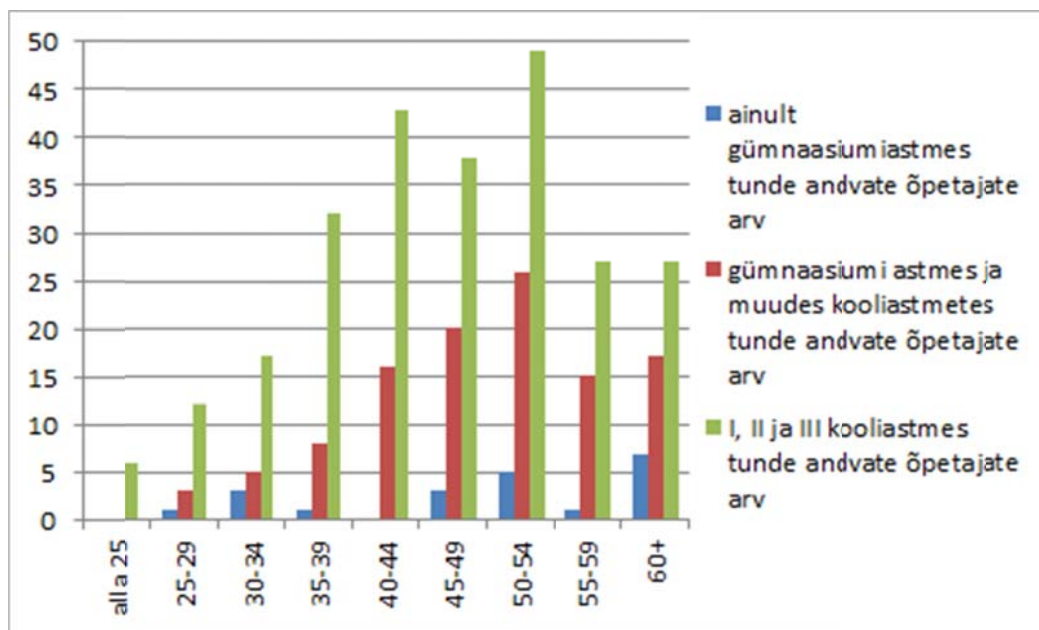
olukorda, kus võimalusel kaasatakse aineõpetajatele erialane koormus esimesel võimalusel, so vastava aine olemasolul vastava kooliastme tunnijaotusplaanis.

Tabelites 16 ja 17 on kasutatud üldhariduskoolide tegevusnäitajates kasutatavaid koolipõhiseid andmeid ning mitme õppeasutusega omavalitsuse puhul näidatakse omavalitsuse õppeasutuste keskmist. Andmete tõlgendamiseks peab siinkohal olema ettevaatlik, sest statistika põhjal ei saa otsustada, kas mitmes koolis ja erinevates kooliastmes osakoormustega õpetamine on õpetaja ja koolijuhtide teadlikult langetatud valikud või ajutine lahendus.

Esitatud andmetest selgub, et iga eraldiseisva kooliastme puhul õpilaste arv selles kooliastmes õpetavate õpetajate kohta (sõltumata koormusest) tundub madalam kui koolis kokku, kuna reeglina on ühe klassi õpetamisega seotud mitu õpetajat juba alates algklassidest.

Põhjuseid, miks näitajad just sellisteks kujunevad on kaks. Esmalt mõjutab õpilaste arvu õpetaja kohta omavalitsuse koolivõrgu koosseis., teiseks iseloomustab antud näitaja valdavalt põhikooli klassidega gümnaasiumides valdavat olukorda, kus võimalusel kaasatakse aineõpetajatele erialane koormus esimesel võimaluse, so vastava aine olemasolul vastava kooliastme tunnijaotusplaanis.

Tabelite 16 ja 17 andmete puhul on kasutatud üldhariduskoolide tegevusnäitajates kasutatavaid koolipõhiseid andmeid ning mitme õppeasutusega omavalitsuse puhul näidatakse omavalitsuse õppeasutuste keskmist. Andmete tõlgendamiseks peab siinkohal olema ettevaatlik, sest statistika põhjal ei saa otsustada, kas mitmes koolis ja erinevates kooliastmes osakoormustega õpetamine on õpetaja ja koolijuhtide teadlikult langetatud valikud või ajutine lahendus.

Joonis 4 Valgamaa õpetajate vanusjaotus vastavalt kooliastmetele
Allikas: EHIS

Valgamaal on kõige enam neid õpetajaid, kes töötavad ainult põhikooli klassidega, enamus neist on vanuses 35 – 54 aastat. Õpetajad, kes töötavad kõigi kooliastmete õpilastega on suures enamuses vanemad kui 40 aastat. Ainult gümnaasiumiastme õpilastega töötavate õpetajate arv on väga väike ja moodustab ainult põhikooli õpilastega töötavatest õpetajatest 8,4%.

2. Valgamaa koolivõrgu prognoos

Eestis on nii üldharidussüsteemi arengukava kaudu, rahastamisprioriteetide väljatöötamise alusena kui ka mitmetel foorumitel kokku lepitud järgmistes koolivõrgu prioriteetides:

- 1) algklasside õpilastele peab kool olema võimalikult kodu lähedal,
- 2) Eesti koolisüsteem põhineb tugeval põhikoolil. Korralik põhiharidus peab olema kättesaadav kõigile, olenemata elukohast. Sellest ideest lähtuvalt peaks igas keskmise suurusega omavalitsuses olema vähemalt üks kaasaegse õpikeskkonnaga põhikool,
- 3) gümnaasiumiaste peab olema sellise õpilaste arvuga⁴, mis tagab õpetamise kvaliteedi, kvalifitseeritud õpetajate olemasolu ja õpilaste valiku õppeainete süvendatud õppeks.

Toodud prioriteetide on aluseks ka kriteeriumidele, mida arvestatakse maakonna puhul õpilaste arvu ja klassikomplektide arvu määramisel eri kooliastmetes ning alg- ja põhikoolide ning gümnaasiumide võrgu modelleerimisel.

Eri koolitüüpidega käsitatakse 3 või 6 klassiga algkooli (A3, A6); põhikooli (PK), ja gümnaasiumi (G3), kus on 10.-12. klassid. Eranditena, milles riigi tasandil kokku lepib, käsitatakse kooli, kus on 1.-12. klass (G12) või 7.-12. klass (PrG).

Esitatud variandid ja koolitüüpide arvud ei pea silmas konkreetseid koole konkreetsetes omavalitsustes, vaid tulenevad kriteeriumidest ning puudutavad maakonda tervikuna.

Kavandavad ümberkorraldused eeldavad kohalike omavalitsuste koostööd ning ka ühist vastutust, et iga omavalitsuse kõigil noortel oleks võimalik omandada korralik põhiharidus ja soovi korral kvaliteetne III taseme haridus.

Asudes koolivõrku optimeerima, peavad aga kõigil kaasatud osapooltel (nii keskvõimul kui ka kohalikul võimul) olema põhjused samad. Ainult sellisel juhul on võimalik kogu süsteemi terviklikult vaadelda ja leida seatud eesmärgist ja põhjustest tulenev parim lahendus.

Koolivõrgu optimeerimine puudutab ebamugavalt paljusid inimesi.

- Kõige esimesena mõjutab ümberkorraldus paljusid õpilasi ja nende vanemaid, kes peavad vajadusel ümberkorraldustest tulenevalt muutma oma elukorraldust, et lapsed jõuaksid kooli ja harjuksid uue kollektiiviga.
- Teiseks avaldab koolivõrgu optimeerimine küllalt suurt mõju õpetajate töökohtade olemasolule ja nende töökohtade asukohale. Sellest tulenevalt on võimalik, et ümberkorralduste kavandajad leiavad ägedaid muudatuste vastaseid, kes teevad kõik, et senine harjumuspärane olukord säiliks. Tõenäoliselt on need inimesed, kes mõistavad küll ümberkorralduste vajalikkust üldiselt, kuid ei soovi, et see puudutaks nende peret või seda kooli, kus õpivad nende lapsed või töötavad nad ise.

On oluline, et koolivõrgu optimeerimise eesmärgid ja tulemusi selgitataks väga konkreetsetel erinevatele asjast huvitatud osapooltele (lapsevanemad, koolipere, kogukonna liikmed). Selgitusi peavad toetama hariduse kvaliteedi ja kättesaadavuse paranemist, süsteemi tõhususe, ökonoomsuse ja turvalisuse paremaks muutumist kirjeldavad indikaatorid.

Kindlasti peab ümberkorralduste plaan sisaldama ümberkorralduste käigus tööd kaotavate õpetajate karjääriga seotud lahendusi. See plaan peab sisaldama kava vabanevatele õpetajatele vajaliku täiendusõppe korraldamiseks, täpse ülevaate vajaliku kvalifikatsioonita õpetajatest, kelle kvalifikatsiooni on võimalik vastavusse viia enne muudatuste elluviimist ning valikukriteeriume uute

⁴ Reeglina vähemalt 3 paralleeli

õpetajate palkamiseks. Ainult nii on võimalik kavandada kõigi õpetajate edasist karjääri ning kiiresti leida vajaliku kvalifikatsiooniga uusi õpetajaid.

Õpilaste seisukohalt on olulised kõik küsimused, mis on seotud kooli jõudmise ajaga. Koolitranspordi paindlik organiseerimine peab tagama, et õpilased ei kulutaks asjatult aega transporti oodates. Koolivõrku optimeerima asudes tasub hinnata ka seda, kui suur on nende õpilaste osakaal, kes ei käi oma lähimas, vastavat astet omavas koolis ja mis on need põhjused, miks on valitud kaugem kool.

Olukorras, kus laste arv väheneb, on koolivõrgu optimeerimisel vaja enam koostööd naaberomavalitsuste vahel piisava suurusega kooli säilitamiseks ja õppe kvaliteedi tagamiseks. Koolivõrgu ümberkorraldamise initsiaatoril peab olema ülevaade, keda ja kuidas kaasata koostöösse ümberkorralduste plaanidel ning kuidas üheskoos kõigi huvitatud osapooltega vajadusi rahuldav koolikorraldus piirkonnas saavutada. Selle juures võib alati kavatsustest informeerida ka neid naabreid, keda plaanitavad muudatused otseselt ei puuduta. Koostöö ja informeerimise väga hea ja läbi mõeldud korraldamisega on võimalik soodsamalt lahendada neid lastevanemate otsuseid, mis ümberkorraldused kaasa toovad. Lahendusi ei tule aga leida ainult inimestele, vaid ka vabanevate ruumide ja hoonete edasise kasutuse plaan peab olema varakult koostatud. Sellise plaani koostamisel on tõenäoliselt kogukonna abi ideede genereerimisel vabanevatele ruumidele parima kasutuse leidmiseks hädavajalik.

Kokkuvõttes on kõige olulisemad ikkagi need tegevused, mille tulemusena jagatakse informatsiooni toimuva kohta ja kaasatakse ümberkorralduste kavandamisse kohaliku omavalitsuse ametnikud ja koolide direktorid, õpetajad, õpilased ning lapsevanemad. Otsustusprotsessi saab kiirendada, kui kõigil osapooltel on piisavalt teadmist muudatuste põhjuste ja kavandatud positiivsete muutuste kohta.

2012./2013. õppeaasta prognoosi eeldused:

Et Valgamaa ülevaade oleks võrreldav teiste varem valminud analüüsidega prognoosi osas, siis vaatleme järgnevas samu aastaid. Lähtekohaks on õppeaasta 2007/08 ja prognoos on arvutatud sarnaselt teiste maakondadega õppeaastaks 2012/13. Koolivõrgu prognoosimisel lähtume järgnevast:

Üldhariduse koolivõrku modelleeritakse lähtuvalt (a) teada olevast tavakooli õpilaste arvust 2007/08. õppeaastal ja (b) nende eeldatavast arvust 2012/13. õppeaastal järgmistel eeldustel:

- õpilaste arv 1.-5. klassis = sündide arv aastatel 2001-2005 x 95%;
- õpilaste arv 6.- 9. klassis = õpilaste arv 1.- 4. klassis 2007/08 õa;
- õpilaste arv 10.- 12. klassis = õpilaste arv 5.- 7. klassis 2007/08 õa x 60%.

Tabel 18.

Kriteeriumid modelleerimiseks (PRAXISE koolivõrgu-uuringu kriteeriume on täpsustatud 2008. a käivitunud rahastamismudeli kriteeriumidega).

	min õpilaste arv	max paralleelklasside arv		
		<i>asustustihedus, in/km²</i>		
		<8	8-500	>500
I kooliaste	18	1	2	3
II kooliaste	18	1	2	3

III kooliaste	60*	2	2	3
gümnaasiumiaste (G12, PrG)	126*	2	2	3
gümnaasiumiaste (G3)	252**	-	-	5
* st vähemalt 2 paralleeli, ** st vähemalt 3 paralleeli				
kooli tüüp	min õpilaste arv	max õpilaste arv		
		<i>asustustihedus, in/km²</i>		
		<8	8-500	>500
A3	18	72	144	216
A6	36	144	288	432
PK	96	288	432	648
G12	222	504	648	972
G3	252	-	-	540
PrG	186	-	360	540

Kollasega on tabelis 18 tähistatud lähteandmete erinevused võrreldes PRAXISE uuringuga.

Järgmiste prognoositavate kombinatsioonide erinevus tuleneb eelkõige sellest, milliseid koolitüüpe tahetakse moodustada. Arvestades aga kooliastmete kattuvust täna kehtivate erinevate koolitüüpide korral (vaata tabel 19, millest näeme, et esimese kolme klassi õpilastel on vastava kooli olemasolu korral võimalus valida 4 erineva koolitüübi vahel) ja asustustihedusest tulenevaid erisusi, võib ette tulla piirkondi, kus mitte kattuvate astmetega koolide moodustamine osutub mitte ainult võimatuks vaid ka ebaefektiivseks ja halvendaks õppimisvõimaluste kättesaadavust. Seetõttu on koolivõrgu võimalikes arvutuslikes variantides olemas ka koolid, kus on 1.-12. klass, või koolid, kus on koos gümnaasium ja progümnaasium. Koolivõrgu modelleerimist on kõikide kombinatsioonide puhul alustatud alati gümnaasiumiastmest ning liigutud sealt järjest madalamate kooliastmete poole.

Tabel 19

Koolitüübid neile vastavate klasside ja kooliastmetega

Kooli tüübid	Klassid												Kooliastmed*			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4
algkool (A3)																
algkool (A6)																
põhikool (PK)																
põhikooliga gümnaasium (G12)																
gümnaasium (G3)																
progümnaasiumiga gümnaasium (PrG)																

* Siin ja edaspidi on 4. kooliaste ja gümnaasiumiaste käsitletud sünonüümidena

Koolitüüpide moodustamise järjekord ja kombinatsioonid

- Variant A⁵: G12 → PK → A6 → A3.
- Variant B: G12 (<8 ja 8-500 in/km²) ja G3 (>500 in/km²) → PK → A6 → A3.
- Variant C: G3 (>500 in/km²) → PK → A6 → A3.
- Variant D: G12 (<8 in/km²) ja PrG (8-500 in/km² ja >500 in/km²) → PK → A6 → A3.

Kuna koolitüüpide moodustamisel lähtutakse ka asustustihedusest, siis on tabelis 20 toodud Valgamaa omavalitsuste jaotus asustustiheduse järgi. Maakonna vallad jagunevad peaaegu võrdselt väikseima ja keskmise asustustiheduse vahel. Ainult linnad (Tõrva ja Valga) on asustustihedusega üle 500 inimese ruutkilomeetril.

Tabel 20.

Valgamaa omavalitsuste jaotus asustustiheduse järgi⁶

Asustustihedus in/km ²	Omavalitsused (koos vallasisese linnaga)	% omavalitsustest
<8	Taheva, Karula, Öru, Hummuli ja Põdrala vallad	38,5%
8-500	Helme, Puka, Palupera, Tõlliste, Sangaste ja Otepää vallad	46,1%
>500	Tõrva ja Valga linnad	15,4%
Kokku	13	

Koolivõrgu modelleerimist alustame lähteaasta ja prognoositava aasta võrdlemisega, mis annab võimaluse mõista arvatava muutuse ulatust.

Prognoosi järgi väheneb õpilaste arv Valgamaal 2012./13. õppeaastaks 635 õpilase võrra (tabelid 21 ja 22). Õpilaste arv väheneb kõigil kooliastmetel. I ja II kooliastme õpilaste arv väheneb kõige vähem – kummaski ca 50 õpilase võrra, III kooliastme õpilaste arv väheneb kõige enam - ligikaudu 400 õpilase võrra. Prognoosi eeldustes seatud tingimustel väheneb gümnaasiumiastmel õpilaste arv 134 õpilase võrra. Kuna õpilaste arvu prognoos lähtub nii tegelikust õpilaste arvust kui sündidest, siis võib muutus rändes oluliselt mõjutada tegelikku õpilaste arvu prognoositaval aastal. Vaadates viimaste õppeaastate õpilaste arve võime oletada, et tegelik õpilaste arvu vähenemine on veel suurem kui 2009. aastal arvatud prognoos.

⁵ Variant A on toodud arvutustesse, et näidata, milline oleks olukord, kui koolitüüpides ei toimuks muudatusi. Variantide B ja D korral on põhikooliga gümnaasium eelkõige hõrealadel lahenduse leidmiseks.

⁶ Asustustihedus Valgamaa omavalitsustes on aastal 2011 ligilähedaselt sama nagu oli 2009. aastal, näidates languse tendentsi kõigis omavalitsustes.

Tabel 21.

Õpilaste arv kokku ja keskmiselt kooliastmeti Valgamaa omavalitsuses ning omavalitsuse asustustiheduse järgi, 2007./2008. õppeaasta

Asustustihedus		I aste	II aste	III aste	IV aste	Kokku
<8 in/km ²	kokku	120	133	189	111	553
	keskmise omavalitsuses	24	27	38	22	111
8-500 in/km ²	kokku	360	429	533	340	1662
	keskmise omavalitsuses	60	72	89	57	277
>500 in/km ²	kokku	494	495	603	401	1993
	keskmise omavalitsuses	247	248	302	201	997
Kokku	kokku	974	1057	1325	852	4208
	keskmise omavalitsuses	75	81	102	66	324

Tabel 22.

Õpilaste arv kokku ja keskmiselt kooliastmeti Valgamaa omavalitsuses ning omavalitsuse asustustiheduse järgi, prognoos 2012./2013. õppeaasta

Asustustihedus		I aste	II aste	III aste	IV aste	Kokku
<8 in/km ²	kokku	103	147	119	94	463
	keskmise omavalitsuses	21	29	24	19	93
8-500 in/km ²	kokku	306	363	341	297	1307
	keskmise omavalitsuses	51	61	57	50	218
>500 in/km ²	kokku	508	496	472	327	1803
	keskmise omavalitsuses	254	248	236	164	902
Kokku	kokku	917	1006	932	718	3573
	keskmise omavalitsuses	71	77	72	55	275

Järgnevalt prognoosime asustustihedusest ja valikukriteeriumidest lähtudes kõigi maakonna õpilaste jaoks vajaliku koolide arvu õppeaastaks 2012./2013. Ühtlasi esitame samade modelleerimise kriteeriumide järgi ka arvutuse õppeaasta 2007/2008 kohta (tabelis 23, variant A), et võrrelda samadelt alustelt olemasolevat olukorda ja selle kuvandit. Prognoosi kõigi erinevate variantide korral oleks koolide hüpoteetiline arv väiksem tegelikust koolide arvust. Valdavaks koolitüübiks oleks Valgamaal põhikool, väljaarvatud see variant, mille puhul saab moodustada progümnaasiumiga gümnaasiumid. Valgamaa prognoosi puhul peame arvestama, et Otepää linn on vallasisene linn ja ei eristu seetõttu omavalitsuste lõikes tehtud prognoosis eraldiseisva asukohana. Samuti ei ole arvutuste tulemusena võimalik moodustada väga väikese õpilaste arvuga Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaali taolist õppeasutust.

Tabel 23.

2007./2008 õppeaasta koolide arvu arvutus variantidesse seatud kriteeriumide järgi

	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
Koolide tegelik arv 2007/08 õppeaastal	<8 in/km ²		2	4				6
	8-500 in/km ²		2	4	3	17		10
	>500 in/km ²			1	3			4
	Kokku		4	9	6	1		20
Variant A	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
	<8 in/km ²		4			.	.	4
	8-500 in/km ²			5	1	.	.	6
	>500 in/km ²				3	.	.	3
	Kokku		4	5	4	.	.	13
Variant B	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
	<8 in/km ²		4			.	.	4
	8-500 in/km ²			6		.	.	6
	>500 in/km ²			3		1	.	4
	Kokku		4	9		1	.	14
Variant C	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
	<8 in/km ²		4			.	.	4
	8-500 in/km ²			6		.	.	6
	>500 in/km ²			3		1	.	4
	Kokku		4	9		1	.	14
Variant D	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
	<8 in/km ²		4			.	.	4
	8-500 in/km ²		1	5		.	1	7
	>500 in/km ²		3			.	3	6
	Kokku		8	5		.	4	17

Variandi A puhul (mis on toodud arvutustesse, et näidata, milline oleks olukord, kui koolitüüpides ei toimiks muudatusi) oleks võimalik moodustada gümnaasiumiastmega koolitüüpidest ainult põhikooliga gümnaasiume (selliseid moodustuks 4, mis on 2 võrra väiksem kui olemasolev põhikooliga gümnaasiumide arv), põhikoolide arv väheneks aga 4 võrra ning algkoolide (I ja II kooliaste) arv jääks samaks. Koolide koguarv oleks 7 võrra väiksem.

Variandi B korral on puhta gümnaasiumi moodustamine võimalik piirkonnas, kus asustustihedus on >500 in/km², Valgamaal saaks õpilaste arvust tulenevalt moodustada ühe puhta gümnaasiumi (Valgas või Tõrvas) põhikooli saaks moodustada 9 ja algkooli 4 (I ja II kooliaste), kõik nendes valdades, kus asustustihedus alla 8 inimese ruutkilomeetril. Põhikooliga gümnaasiume ei saaks etteantud tingimustel laste arvust tulenevalt moodustada. Et hõreasutusega valdu on 5, siis tõenäoliselt oleks kõige vähem

⁷ Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaal

lapsi kõige väiksemas omavalitsuses – Öru vallas – ja just nemad peaksid koostööd tegema lähinaabritega

Variant C, mis lubaks moodustada gümnaasiumiastme ainult puhta gümnaasiumina asustustihedusega üle 500 in/km² omavalitsuses annab lahenduseks 1 puhta gümnaasiumi ja samuti 9 põhikooli ning 4 algkooli (I ja II kooliaste). Koolide üldarv oleks sama nagu variandi B korral, lahendus ise aga ebareaalne, sest ei arvesta linna omaette omavalitsusena.

Variant D on esitatud tingimustel Valgamaa jaoks kõige enam võimalusi pakkuv. Moodustuksid 4 progümnaasiumiga gümnaasiumi, 5 põhikooli ja 8 kuueklassilist algkooli. Koolide koguarv oleks ainult 3 võrra väiksem kui praegu ja kodulähedast õppimisvõimalust võimaldaksid just moodustuvad algkoolid.

Prognoosides koolide arvu õppeaastaks 2012/2013 (tabel 24), arvestame nii sündimust kui seni välja kujunenud õpirännet.

Tabel 24.

Koolide arvu prognoos 2012./2013. õppeaasta, jälgides praegusi siirdeid (õpirännet)

	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
Variant A	<8 in/km ²		1	3		.	.	4
	8-500 in/km ²			5	1	.	.	6
	>500 in/km ²				3	.	.	3
	Kokku		1	8	4	.	.	13
Variant B	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
	<8 in/km ²		1	3		.	.	4
	8-500 in/km ²			5	1	.	.	6
	>500 in/km ²			4	.	2	.	6
Kokku		1	12	1	2	.	16	
Variant C	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
	<8 in/km ²		1	3	.	.	.	4
	8-500 in/km ²			7	.	.	.	7
	>500 in/km ²			4	.	2	.	6
Kokku		1	14	.	2	.	17	
Variant D	Asustustihedus	A3	A6	PK	G12	G3	PrG	Kokku
	<8 in/km ²		1	3		.	.	4
	8-500 in/km ²			6	.	.	1	7
	>500 in/km ²		2	1	.	.	3	6
Kokku		3	10	.	.	4	17	

Prognoosides koolide arvu asustustiheduse ja ette antud kriteeriumide järgi õppeaastaks 2012/2013, saame järgmised tulemused⁸:

Variandi A puhul oleks võimalik moodustada gümnaasiumiastmega koolitüüpidest ainult põhikooliga gümnaasiume (selliseid moodustuks 4, mis on 2 võrra väiksem kui olemasolev põhikooliga gümnaasiumide arv), põhikoole moodustuks 8, mis on 1 võrra vähem kui 2007/2008 aastal olemasolevate põhikoolide arv ja algkoole (I ja II kooliaste) moodustuks 1. Koolide koguarv oleks 7 võrra väiksem 2007/08 õppeaasta tegelik koolide arv.

Variandi B korral on puhta gümnaasiumi moodustamine võimalik piirkonnas, kus asustustihedus on > 500 in/km², Valgamaal moodustuks selles variandis 2 puhast gümnaasiumi ja 1 põhikooliga gümnaasium ning 12 põhikooli (4 linnades asustustihedusega üle 500 inimese ruutkilomeetril). 1 algkooli saaks moodustada ühes hõreda asustustihedusega vallas. Koolide arv kokku oleks 4 võrra väiksem kui olemasolevate koolide arv 2007/2008 õppeaastal. See variant arvestab ka vallasisese linna olemasolu.

Variand C, mis lubaks moodustada gümnaasiumiastme ainult puhta gümnaasiumina asustustihedusega üle 500 in/km² omavalitsuses annab lahenduseks 2 puhast gümnaasiumi linnades, 14 põhikooli ja 1 kuueklassilise algkooli. Koolide üldarv oleks ühe võrra suurem kui variandi B korral lahendus ise aga ebareaalne, sest ei arvesta vallasisest linna omaette omavalitsusena.

Variand D on esitatud tingimustel Valgamaa jaoks ehk kõige enam võimalusi pakkuv. Moodustuksid 4 progümnaasiumiga gümnaasiumi, 10 põhikooli ja 3 kuueklassilist algkooli. Koolide koguarv oleks ainult 3 võrra väiksem kui praegu ja 4 progümnaasiumiga gümnaasiumi annaksid suurima võimaluse erinevates kohtades omandada gümnaasiumiastmel üldharidust.

Koolide ja klasside arvu järgi on modelleerimise kriteeriumeid arvestades võimalik prognoosida õpetajate arvu täiskoormuse ekvivalendis õppeaastaks 2012/2013 (tabel 25) ning vaadata, milliseks kujuneb õpilaste arv ühe õpetaja kohta täiskoormuse ekvivalendis (tabel 26), kui klassi täituvus lähtuks seatud kriteeriumidest.

Tabel 25.

Õpetajate arv (täiskoormuse ekvivalendis) Valgamaal prognoositud koolide arvu järgi

Asustus- tihedus (in/km ²)	Tegelik 2007./2008, õppeaasta	Mudeli variandid 2008				Mudeli variandid 2012./2013. õppeaasta			
		A	B	C	D	A	B	C	D
<8 in/km ²	42	43	43	43	43	28	28	28	28
8-500 in/km ²	131	119	119	114	120	97	87	87	98
>500 in/km ²	171	138	146	146	137	125	124	124	127
Kokku	344	300	308	303	300	250	239	239	253

⁸ Etteantud tingimustel, lähtudes õpilaste arvust ei oleks võimalik moodustada Audentese Spordigümnaasiumi Otepää filiaali taolist õppeasutust

Tabel 26

Õpilasi õpetaja ametikoha kohta, Valgamaa (arvutatud vastava asustustihedusega omavalitsuste keskmisena):

Asustus- tihedus (in/km ²)	Tegelik 2007./2008, õppeaasta	Mudeli variandid 2008				Mudeli variandid 2012./2013. õppeaasta			
		A	B	C	D	A	B	C	D
<8 in/km ²	13,2	12,9	12,9	12,9	12,9	16,5	16,5	16,5	16,5
8-500 in/km ²	12,7	14,0	14,0	14,6	13,9	13,5	15,0	15,0	13,3
>500 in/km ²	11,7	14,4	13,7	13,7	14,5	14,4	14,5	14,5	14,2
Kokku	12,2	14,0	13,7	13,9	14,0	14,3	14,9	14,9	14,1

Võrreldes 2007./2008. aasta tegelikku seisuga ja 2008.a hüpoteetilisi, ümber arvutatud variante, näeme, et õpilaste arv õpetaja ametikoha kohta väheneks veidi hõreda asustustiheduse (<8 in/km²) korral ja kasvaks veidi enam asustustiheduse 8-500 in/km² korral:

Õppeaastaks 2012/2013 prognoositud variantide korral kasvaks õpilaste arvu ja õpetajate ametikoha suhe hõrealadel oluliselt õpilaste arv õpetaja ametikoha kohta kasvaks 3,6 võrra. Keskmise asustustiheduse korral kasvaks aga õpilaste arv õpetaja ametikoha kohta variantide B ja C korral, väheneks aga variantide A ja D korral võrreldes 2008. aasta jaoks ümber arvutatud variantidega. Mõlemad muutused on minimaalsed.

Asustustiheduse > 500 in/km² korral kasvaks 2008. aastaks ümberarvutatud variantide korral õpilaste arv õpetaja ametikoha kohta kuni 2,8 õpilase võrra, 2012./2013. aastaks prognoositud variantide korral samuti 2,8 õpilase võrra variantide B ja C korral.

Õpilaste arvu vähenemine õppeaastaks 2012/13 tähendab aga seda, et õpetajate ametikohtade arv võib väheneda hüpoteetiliselt 100 ametikoha võrra.

3. Koolivõrgu optimeerimise hindamine

Paljudes hariduskorraldust käsitlevates dokumentides seatud eesmärk - tagada kõigile õppijatele parimad võimalused kohustusliku hariduse omandamiseks, järgides efektiivsuse põhimõtet - tähendab tegelikkuses katset optimeerida koolivõrku nii riigi kui ka piirkondade tasandil. Kui õpilaste arv muutub, kahaneb sellisel määral nagu Eestis viimase kümne aasta jooksul, siis on võimalik kaks stsenaariumi.

- 1) Jätkatakse olemasolevate koolidega, kuni õpilaste arv muutub nii väikeseks, et ei riik ega omavalitsus ei suuda lõpuks tagada kvaliteetset õpet.
- 2) Analüüsid õpilaste arvu muutusi ja koolivõrgu põhiindikaatoreid, kavandatakse kohalike omavalitsuste, maavalitsuste ja riigi koostöös kogu riiki kattev uus koolivõrk.

Koolivõrgu optimeerimisel on tähtis, et peetakse silmas:

- õppimise ja õpetamise kvaliteeti;
- hariduse kättesaadavust ja omandamise edukust;
- õppekeskkonna turvalisust ja tervislikkust
- koolitee turvalisust;
- koolide ja haridussüsteemi efektiivsust.

Valikuid analüüsid ja põhjendades tuleks kasutada järgmisi indikaatoreid nii riigi kui ka maakonna tasandil

	Tase 2007./2008. õppeaastal	Tase 2008./2009. õppeaastal	Prognoositav 2012./2013. õppeaastal	Arengukavas seatud eesmärk
Muutuste kava võrdlemiseks				
Kvaliteet ja tõhusus				
Kvalifitseeritud õpetajate osakaal ametikohtade lõikes				
Gümnaasiumiastme õppesuundade arv				
Õpilaste keskmine arv klassis				
Õpilaste arv ühe õpetaja ametikoha kohta				
Klassiruumide pindala õpilase kohta				
Koolitransporti kasutavate õpilaste määr				
Monitooringuks				
Kvaliteet ja tõhusus				
Väljalangevuse määr päevases õppevormis				
Põhikooli lõpetajate määr alustanutest				
Gümnaasiumi lõpetanute määr				

alustanustest				
Järgmisel haridustasemel õpingute jätkajate määr				
Õpilaste, õpetajate ja lastevanemate rahulolu õppekeskkonnaga				
Põhikooli eesti keele lõpueksami ja matemaatika lõpueksami keskmine tulemus.				
Gümnaasiumi eesti keele, matemaatika ja võõrkeele lõpueksami keskmine tulemus				
Kogukulud õpilase kohta aastas				
Investeeringud õpilase kohta aastas				
Turvalisus				
Õnnetusjuhtumite arv koolis ja kooliteel				
Õppekeskkonna vastavus turvalisuse ja tervislikkuse nõuetele				

Koolivõrgu optimeerimisel tuleb tingimata arvesse võtta ka huvihariduse ja tugiteenuste kättesaadavust.

Teades, milline on olemasolev situatsioon, millised on olulisemad mõjutegurid ülalloeletud indikaatoritele, saab nendest tulenevalt hinnata olemasoleva ja kavandatava koolivõrgu erinevusi.

4. Tegevuste järjekord koolivõrgu optimeerimise kavandamisel

Suured muutused õpilaste arvudes, õppe kvaliteet ning koolikorralduse efektiivsus on need põhjused, miks koolivõrgu optimeerimisele asutakse.

Tulenevalt haridussüsteemi korraldusest (koolikohustus algab 7aastaselt) saab ja peab koolivõrgu optimeerimisel prognoosima olukorda vähemalt 7-10 aastaks ette.

Kõige olulisem informatsioon, mis on vajalik koolivõrgu optimeerimisülesande lahendamiseks, on seotud laste/õpilaste arvuga.

- 1) Koolivõrgu planeerimise aluseks on vanusegruppide suurus nii riigi, maakonna kui ka kohaliku omavalitsuse tasemel⁹.
 - a) laste arv, kes lähema 6-7 aasta jooksul kooli tulevad, on teada,
 - b) selle alusel on võimalik arvutada õpilaste arv klassiti;
 - c) laste sünni realistliku prognoosi tegemiseks saab arvestada seniseid trende ja sarnases situatsioonis olevate riikide demograafilisi muutusi;
 - d) haridusliku erivajadusega laste arvu on keerulisem prognoosida, kuid on vajalik ja aitab täpsustada nii vajaliku koolituse läbinud õpetajate arvu kui koolikeskkonna sobivaks muutmise kulutusi.

- 2) Migratsioon maakonna ja riigi tasandil mõjutab oluliselt õpilaste arvu prognoosi piirkondades. Kuigi sisemigratsiooni on raske prognoosida, on võimalik arvestada toimivat õpirännet. Selleks tuleb kaasata parimad spetsialistid ja vajadusel koguda täiendavat informatsiooni riiklikul tasandil. Migratsiooni ja õpirände näitajad tuleks hinnata
 - a) riigi,
 - b) maakonna,
 - c) kohaliku omavalitsuse tasandil.

Arvutused õpilaste arvu teada saamiseks peavad olema koordineeritud ja terviklikud, et saada objektiivne pilt inimeste tegelikust liikumisest ja õpilaste arvudest piirkonniti erinevates kooliastmetes. Jättes õpilaste koguarvu prognoosi riigi tasandil koostamata, võib juhtuda, et omavalitsuste poolt prognoositud õpilaste arvud on suuremad kui õpilaste tegelik arv sisemigratsiooni mitmekordse arvestamise tõttu, sest paljud omavalitsused loodavad, et õppijad tulevad just nende juurde.

Tulemuseks saame õpilaste arvud (klassiti) kõigi kooliastmete kohta järgmiseks 7-10 aastaks. Prognoosi alusel saab hinnata, milline peaks olema hariduskorraldus (koolivõrk) omavalitsuse ja maakonna tasandil – kus peaksid koolid asuma (arvestades ka võimalikku koolitee pikkust,

⁹ Lähteandmete korrektsuse tagamise eelduseks on korrastatud rahvastikuregistri andmed. Iga kohalik omavalitsus peaks suutma tagada, et tal on teada oma territooriumil elavate inimeste arvud ja vanused selleks, et täita temale pandud kohustused.

gümnaasiumiastme puhul õpilaskodu olemasolu või võimalikku jagamist kutseõppeasutustega), millised koolid tuleb sulgeda/asutada/koondada.

Tulemuseks saadakse:

Hüpoteetiline koolivõrk – õpilaste arvud erinevatel kooliastmetel ja koolitüüpides.

- 3) Järgnevalt tuleb hinnata olemasolevaid koolihooneid järgmistest aspektidest:
 - a) asukoht;
 - b) klassiruumide ja teiste nõuetest tulenevate ruumide olemasolu, nende kasutatavuse määr, seisukord;
 - c) vajalikud investeeringud ruumide korrastamiseks, turvalisuse tagamiseks, täiendavate hoonete rajamiseks vastavalt tervisekaitse nõuetele;
 - d) kooliastmetele vastava kaasaegse õpikeskkonna olemasolu.

- 4) Olles koostanud hüpoteetilise koolivõrgu, tuleb kirjeldada/arvutada seda iseloomustavaid näitajaid/indikaatoreid. Juhul, kui hüpoteetiline koolivõrk sisaldab erinevaid alternatiive (meie näites on alternatiivid moodustunud erinevate koolitüüpide valiku tagajärjel), siis tuleb hinnata ka erinevate alternatiivide maksumust. Tuleb leida vastavus õpilaste arvudes olemasoleva koolivõrgu ja hüpoteetilise koolivõrgu vahel
 - a) kooliastmetes,
 - b) erinevat tüüpi õppeasutustes,
 - c) erinevates piirkondades.

- 5) Koostada olemasoleva ja hüpoteetilise koolivõrgu (tema alternatiivide) näitajate/indikaatorite võrdlus, arvestades:
 - a) tulemusindikaatoreid ja seatud eesmärgid,
 - b) investeeringute vajadust iga alternatiivi korral,
 - c) majanduslikke tagajärgi alternatiivsetele investeeringute programmidele.

Tähelepanu tuleb pöörata kvalitatiivsetele faktoritele koos kõigi poolt- ja vastuargumentidega, millele alternatiivsed lahendused võivad osutada, ja võimalusel need järjestada:

- *koolide ajalugu ja traditsioonid,*
- *koolidevahelise koostöö võimalused,*
- *kooli keskkond,*
- *koolitee turvalisus,*
- *poliitikute hoiak erinevate alternatiivide suhtes.*

Järjestades hüpoteetilise koolivõrgu koolid õpilaste arvude järgi kooliastmetes, saame tulemuseks pildi optimaalsest koolivõrgust arvestades:

- olemasolevat koolivõrku;
- vajalike investeeringute mahtu;
- olemasolevaid koolihooneid;

- kvalitatiivseid faktoreid, mis mõjutavad otsuseid.

Hüpoteetiline koolivõrk võib küll rahuldada nõudmisi ja kriteeriume õpilaste arvude osas, peab aga samal ajal olema kättesaadav kõigile õpilastele, kes on planeeritud vastavates koolides õppima asuma. Seega tuleb hüpoteetilist koolivõrku järgnevalt analüüsida kättesaadavuse aspektist, kas ja kuidas mõjutab uus koolivõrk õpilaste transpordi vajadust. Arvestada tuleb, et see võib igal aastal olla erinev. Koolitranspordi skeemi ja lepinguid tuleb igal aastal uuendada. Oluline on siinjuures analüüsida ka seda, kas ja millisel määral mõjutab koolitee läbimiseks kuluv aeg õpilaste koolipäeva pikkust, kuidas tagatakse õpilaste osavõtt huvitegevusest ning muudest õppetunnivälisest tegevusest.

- 6) Koolitranspordi vajaduse analüüs:
 - a) transporti vajavate õpilaste arv;
 - b) investeeringute vajadus transpordi korraldamiseks – bussid, jooksvad kulud aastas;
 - c) kuidas tagada koolitranspordi turvalisus;
 - d) kulu-tulu analüüs alternatiivsete lahenduste osas (ühistranspordi kasutamine; koolibussi üürimine firmalt; koolibusside kasutamine ka ühistranspordiks ajal, kui nad ei teeninda õpilasi; takso kasutamine lepingu alusel väikeste õpilasgruppide jaoks).

Arvestades hüpoteetilise koolivõrgu ja olemasoleva koolivõrgu võrdluse tulemusi ning koolitranspordi vajadust (et õpilased jõuaksid normaja piirides turvaliselt kooli), võime jõuda olukorrani, et tuleb koostada uus hüpoteetiline koolivõrgu kava või muuta osaliselt mittesobivat kava. Sisuliselt tähendab see eespool kirjeldatud protsessi kordamist, kasutades alternatiivseid valikuid.

Kui hüpoteetiline koolivõrk on kirjeldatud ja transpordiprobleemid lahendatud, tuleb leida vastused õpetajate, tugipersonali ja abipersonali leidmisega seotud küsimustele.

- 7) Õpetajate arv tuleb prognoosida, lähtudes hüpoteetilise koolivõrgu õpilaste arvust, kehtivast õppekavast ja seaduses kehtestatud normkoormusest ning kvalifikatsiooninõudeist. Sama oluline on tugiteenuste kättesaadavuse aspektist tugispetsialistide (abiõpetaja, logopeedid, koolipsühholoogid, sotsiaalpedagoogid, eripedagoogid) olemasolu ja seda just põhikoolide ulatuses. Vajaliku kvalifikatsiooniga õpetajate olemasolu igas hüpoteetilise koolivõrgu õppeasutuses on kriitilise tähtsusega õppe kvaliteedi tagamiseks. Õpetajate töö ümberkorraldamise planeerimisel ja vajalike läbirääkimiste käigus tuleb samuti
 - a) kavandada koolitusprogrammid vabanevatele õpetajatele;
 - b) sõlmida kokkulepped vakantsetele ametikohtadele.
- 8) Enne lõpliku otsuse kinnitamist tuleb kindlasti koostada plaani kulu-tulu analüüs, et hinnata rahalises väärtuses kõiki koolivõrgu optimeerimisega seotud mõjusid.

Lisa 1. Gümnaasiumiikka jõudvate noorte arv muutus maakonniti 2008-2023

Gümnaasiumiikka jõudvate noorte arv maakonniti 2008-2023 (Sihtgrupi osakaal võrreldes 2008/2009 õppeaasta algusega (ilma toimunud ja toimuva õpirändeta))

Aasta	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Harju maakond	100%	86%	75%	67%	63%	61%	59%	59%	62%	65%	68%	70%	75%	81%	88%	95%
Hiiu maakond	100%	93%	84%	78%	71%	66%	57%	50%	46%	46%	46%	45%	42%	42%	40%	40%
Ida-Viru maakond	100%	86%	75%	68%	66%	64%	63%	62%	63%	64%	66%	66%	66%	66%	66%	65%
Jõgeva maakond	100%	92%	85%	78%	73%	69%	65%	63%	61%	60%	57%	53%	50%	49%	49%	48%
Järva maakond	100%	93%	84%	73%	68%	66%	65%	61%	59%	57%	57%	58%	59%	59%	59%	58%
Lääne maakond	100%	92%	85%	76%	70%	66%	65%	62%	58%	53%	50%	50%	51%	50%	50%	50%
Lääne-Viru maakond	100%	92%	84%	78%	72%	69%	66%	64%	63%	62%	61%	59%	56%	55%	57%	59%
Põlva maakond	100%	95%	90%	85%	82%	76%	69%	63%	59%	57%	56%	57%	59%	58%	58%	58%
Pärnu maakond	100%	90%	83%	73%	68%	65%	64%	63%	62%	61%	60%	59%	59%	58%	60%	63%
Rapla maakond	100%	93%	86%	79%	74%	70%	65%	61%	59%	58%	58%	56%	58%	58%	60%	61%
Saare maakond	100%	91%	84%	76%	67%	60%	55%	54%	53%	52%	50%	48%	48%	49%	51%	52%
Tartu maakond	100%	89%	79%	71%	67%	65%	64%	63%	64%	64%	66%	67%	70%	72%	73%	75%
Valga maakond	100%	93%	86%	78%	74%	69%	67%	63%	62%	62%	62%	60%	57%	56%	57%	57%
Viljandi maakond	100%	93%	85%	80%	75%	72%	69%	65%	61%	59%	57%	56%	55%	55%	54%	55%
Võru maakond	100%	93%	85%	77%	72%	68%	64%	59%	56%	54%	53%	51%	49%	49%	50%	53%
Eesti kokku	100%	89%	80%	72%	68%	65%	63%	61%	61%	62%	63%	63%	65%	67%	70%	73%

allikas: Eesti Statistikaameti rahvastikustatistika, P. Laanoja arvutused

Lisa 2. Valgamaa õpilaste liikumine hariduskeskustesse.

